

Syfte som karta och kompass under loopande översättning

En undersökning av skopos betydelse när en källtext översätts parallellt med två olika skopoi

Katarina Lindve

Tolk- och översättarinstitutet, Stockholms universitet

Examensarbete 30 hp

Egen översättning med kommentar

Masterprogrammet i översättningsvetenskap (120 hp)

Vårterminen 2010

Examinator: Birgitta Englund Dimitrova

Handledare: Cecilia Wadensjö

Facktextgranskare: Sonja Entzenberg

English title: Skopos as Map and Compass. An Analysis of the Importance of Skopos in Parallel Translations with Different Skopoi.

**Stockholms
universitet**

Syfte som karta och kompass under loopande översättning

En undersökning av skopos betydelse när en källtext
parallellt översätts med två olika skopoi

Lindve, Katarina

ABSTRAKT

För att se hur olika skopoi påverkar en översättning översattes en källtext parallellt med vardera sitt specifika skopos. En facktext om vikingarna i Irland på 800-talet översattes dels för publicering i en fackbok, dels för publicering i en populärvetenskaplig tidskrift. För att analysera översättningsprocessen under de två översättningarna registrerades det som Christiane Nord (2005) kallar loopar, återkopplingar under översättningsprocessen när ny kunskap kräver en omformulering av strategin. I en egen metodutveckling av Nords modell registrerades och kategoriserades looparna. Den kvantitativa studien visar att klart flest loopar inträffar i inlednings- och avslutningsskedet av översättningen, oavsett skopos. Antalet loopar för ett skopos som går ut på att producera en nära översättning av denna vetenskapliga text, med dess specifika genremarkörer, är högre än antalet loopar vid produktionen av en kraftigt omarbetad populärvetenskaplig översättning. Den kvalitativa studien visar att kulturspecifika kategorier orsakar flest loopar och ofta kräver individuella strategier.

Nyckelord

Engelska – svenska, Irland, skopos, viking, översättningsloop, översättningsprocess, Christiane Nord, Hans J. Vermeer

ABSTRACT

The *Skopos* theory, as formulated by Vermeer (1984), stresses that all translations have a purpose to fulfil. However, how this purpose is fulfilled depends on the strategy used by the translator. In order to see the effect of two different purposes for one and the same text, a study, conducted as two parallel annotated translations, was carried out on a scientific text about Vikings in Ireland. Nord's (2005) term and understanding of 'translation loop' was used in order to pinpoint when and how often the different skopoi made it necessary to stop, make a loop, and adjust the translation strategy. The quantitative study shows a pattern where most loops occur at the start and at the end of the translation. The qualitative study of the translation loops shows that cultural aspects originate most loops, and they often demand individual strategies.

Keywords: English-Swedish, Skopos, Translation loop, Translation process, Ireland, Vikings, Christiane Nord, Hans J. Vermeer.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	1
1.1 Med Skopos som utgångspunkt	1
1.2 Syfte.....	2
1.3 Grundläggande antagande	3
1.4 Disposition.....	3
2 BAKGRUND.....	4
2.1 Skopos, polysystemteorin och normer	4
2.2 Texttyper och genrer.....	4
2.3 Translation Brief och lojalitet.....	5
2.4 Metaforer som utgångspunkt för en teori	5
2.4.1 Kulturellt filter.....	6
2.5 Nords översättningsorienterade textanalys.....	7
2.5.1 Ett praktiskt exempel på Nords analysmodell	8
2.5.2 Nords Loop-modell.....	9
3 METOD	11
3.1 Deskriptiva processmodeller.....	11
3.1.1 En jämförelse med Think Aloud Protocol	11
3.2 Att studera min egen process	12
3.2.1 Studiespecifika hänsyn	12
3.2.2 Begreppsunderlag för metoden.....	13
3.3 Studiens fyra steg.....	14
3.3.1 Formulerandet av ett skopos	14
3.3.2 Textanalys med översättningsperspektiv	15
3.3.3 Formulering av översättningsstrategi	15
3.3.4 Parallell utvärdering	16
3.4 Min arbetsordning för loopregistrering	16
3.4.1 Formulering av Skopos I.....	18
3.4.2 Formulering av Skopos II.....	18
3.4.3 Val av arbetskategorier och grafisk redovisning	19
3.4.4 Avgränsningar i enlighet med Nords begrepp	21
3.5 Ekologisk validitet.....	22

4 MATERIAL	22
4.1 Källtexten	22
4.1.1 Bakgrund till källtexten.....	23
4.2 Parellellitteratur.....	23
4.3 Källtextens facktermer	24
5 RESULTAT	25
5.1 Allmänna observation av studien	25
5.1.1 Praktiska hänsyn under översättningen	25
5.1.2 Hänvisningar till måltexterna.....	26
5.2 Den kvantitativa studien.....	26
5.2.1 Studien i siffror	27
5.2.2 Looparna i ett tidsperspektiv	28
5.2.3 Gemensamma loopars orsak	29
5.3 Den kvalitativa studien.....	30
5.3.1 Exempel på hur en loop upptäcks	30
5.3.2 Namn och Form.....	31
5.3.3 Referenser och fotnoter	35
5.3.4 Olika kulturer – olika bakgrundsegenskaper	36
5.3.5 Termer och begrepp.....	39
5.4 Analys av måltexterna.....	41
5.4.1 Kvalitetskontroll	42
5.4.2 Parallella översättningar ger tydliga alternativ.....	42
6 DISKUSSION	43
6.1 Betydelsen av friare tyglar	44
6.2 Betydelsen av bakgrundskunskaper	45
6.3 Betydelsen av slutredigering	46
7 SAMMANFATTNING.....	46

LITTERATURFÖRTECKNING

BILAGA 1 Övriga tabeller och figurer

BILAGA 2 Källtext [Copyright-skyddad]

BILAGA Måltext 1 [Får ej reproduceras utan författarens tillåtelse]

BILAGA Måltext 2 [Copyright-skyddad]

TABELLFÖRTECKNING

Tabell 1. Begreppsdefinitioner för denna studie.....	13
Tabell 2. Arbetsordningen steg för steg	17
Tabell 3. Studiens kategorier	19
Tabell 4. Antalet loopar: per måltext/per kategori och per kategori totalt.	28
Tabell 5. Andelen gemensamma loopar.....	30
Tabell 6. Exempel på skoposberoende översättningar.....	31

BILAGA 1

Tabell 7. Skopoi definierade för studiens två översättningsuppdrag.	1
Tabell 8. Analys av extratextuella faktorer efter Nords analyschema.	2
Tabell 9. Analys av intratextuella faktorer efter Nords analyschema.....	3
Tabell 10. Min översättningsstrategi för att sätta syfte framför källtext.	4
Tabell 11. Termanalys för källtexten.	5

FIGURFÖRTECKNING

Figur 1. Nords modell över en översättningsprocess med återkopplingar (loopar).....	9
Figur 2. Studiens tillämpning av Nords loopmodell.	11
Figur 3. Beskrivning av kompensation vid Gap/Surplus.....	16
Figur 4. Looparna i procent per kategori för Måltext 1 och 2	27
Figur 5. Looparnas uppdelning i antal/per kategori och skopos.	28
Figur 6. När looparna inträffar per segment/måltext	29
Figur 7. Diakronisk studie över när båda skopoi kräver en loop.	29
Figur 8. Vanligaste anledningarna till en gemensam loop.	29
Figur 9. Åtgärder vid loop	41

BILAGA 1

Figur 10. Utveckling över tid (segment) för antalet registrerade loopar för Måltext 1.....	7
Figur 11. Utveckling över tid (segment) för antalet registrerade loopar för Måltext 2.....	7
Figur 12. Lösningarna per segment och per måltext.....	8

1 INLEDNING

1.1 Med Skopos som utgångspunkt

Ända sedan jag första gången hörde om, men missförstod, Vermeers skoposteori har jag fascinerats av tanken på att avsikten, syftet med måltexten kan vara det som påverkar översättningsvalen mest, mer än själva källtexten. Hans J. Vermeer formulerade i sin teori en övergripande regel för all översättning: ”Eine Handlung wird von ihrem Zweck bestimmt” (Reiss och Vermeer 1984, s. 101). Alla handlingar har ett syfte, därmed har alla översättningar ett syfte och det är syftet som är avgörande för vägvalen. Översättningsstrategin måste bestämmas utifrån detta syfte. Detta blev känt som skoposteori, eftersom Vermeer för att definiera syfte använde det grekiska ordet *skopos* (pl. *skopoi*).

När jag missförstod hans teori utgick jag ifrån att detta var ett sätt att värna om källtexten. Jag har dock gott sällskap i viljan att värna om källtexten. När Christiane Nord på basis av skoposteori utvecklade en fungerande arbetsmetod för översättningar, utgick hon ifrån att man följer källtexten *om inte* skopos kräver något annat (Nord, 2005, s. 27, min kursivering). Nord utgår från Vermeer när hon slår fast att kopplingen mellan källtexten (KT) och måltexten (MT) är att måltexten troget ska återspegla författarens intentioner, men detta syfte måste underordnas textens skopos¹. Om funktionen förändras i samband med översättningen måste måltexten ändras i vederbörlig ordning för att fylla sitt syfte. Man ändrar därmed inte för ändringarnas skull utan bara när man måste för att uppnå syftet och då, för att citera Vermeer, helgar ändamålen medlen (Reiss och Vermeer 1984, s. 101).

Samtidigt som Vermeer i Tyskland lade om spår inom översättningsteori arbetade Gideon Toury i Israel parallellt med att fokusera på den mottagande kulturen (*target orientedness*) för översättningarna (1995, s. 25). Toury är, till skillnad från den didaktiskt fokuserade Nord, intresserad av den teoretiska delen för teorins egen skull och inte för tillämpningens skull. Toury påpekar att han och Vermeer båda arbetade ovetande om den andres teorier men på samma spår, mot att skifta fokus till måltexten (s. 25). Men Tourys inriktning har inte, som Vermeers, varit att förbättra och förändra, utan har istället haft målet att beskriva och förklara och utifrån det formulera teoretiska lagar (se Tourys två lagar om *standardization* 1995, ss. 267-274 och *interference* 1995, ss. 274-279). Toury kallar Nord för en andragenerations-skoposteoretiker och finner hennes arbete intressant när hon försöker integrera hans teorier, främst så kallade *translational norms*, med Vermeers skoposteori. Däremot beklagar han Nord introducering av konceptet lojalitet (s. 25), precis samma begrepp som jag finner så intressant. (Se 2.3 för en diskussion om konceptet lojalitet).

Tourys teorier är av intresse för min studie. Hans arbete med att identifiera normer som styr översättningsarbetet hjälper mig att vara uppmärksam på de normer jag omedvetet anpassar mig till. Eftersom jag i mina översättningar i denna studie kan tänkas avvika från översättningsnormen är det viktigt att vara medveten om vilka normer som existerar för översättning av facktext respektive populärvetenskaplig text från engelska till svenska. För att

¹ Nord använder uttryck som *textens skopos* och *textens funktion*. Detta kan ge ett intryck av att

välja en översättningsstrategi som till viss del strider mot normen krävs det att jag motiverar de medvetna val jag gör för att förebygga kritik.²

Tidigare när jag har skrivit om översättning har jag, likt många andra, fokuserat på skillnaderna som uppstår, dels i översättningen från engelska till svenska (Lindve, 2007), dels från svenska till engelska (Lindve, 2008). Men vad är det som ligger bakom de valen? Här tror jag att det skopos som formulerats för texten spelar in. En översättningsstrategi som baseras på syftet för måltexten förutser och ger vägledning för de problem som väntar i översättningen av källtexten. Som Nord påpekar, det man alltid kan vara säker på är att publiken förändras (Nord, 2005, s. 27). *Ceteris paribus*³ - ekonomernas och juristernas älskade utgångspunkt - så kommer ändå publiken alltid att vara en annan. Även om skopos skulle vara att följa källtexten, det vill säga en oförändrad funktion, blir det ändå förändringar på grund av detta faktiska publikbyte. Detta leder mig tillbaka till min inledande undran – hur påverkar syftet översättningen?

1.2 Syfte

För att söka svar på frågan om hur ett skopos påverkar översättningsprocessen väljer jag som uppsatsämne en kommenterad egen översättning, och, för att få mer underlag, väljer jag att göra två översättningar av en och samma källtext, fast med olika syften, olika skopoi för att använda Vermeers term. Här kan jag närmare studera min översättningsprocess och om den skiljer sig åt beroende på vilket skopos jag arbetar mot. Jag får tillgång till min svarta låda, min hjärnas arbetsätt, eftersom jag studerar min egen översättningsprocess. Jag ser vad som sker och kan notera när besluten tas och på vilka grunder. Jag får dessutom en produkt i form av två översättningar att jämföra med en källtext, i ljuset av de skopoi som formulerats för de olika måltexterna. Williams och Chesterman påpekar att översättning med kommentar är ett populärt val som uppsatsämne på kandidat- och mastersnivå, delvis för att man efter det har något att visa upp för blivande arbetsgivare (Williams och Chesterman 2007, s. 7-8). Det är en inte oväsentlig morot i detta sammanhang men framförallt vill jag för mig själv bevisa att jag kan använda en utarbetad metod, i detta fall Nords översättningsanalys baserad på skoposteorin. Jag vill också visa att jag inte bara kan prestera en översättning som fyller sitt syfte (se Bilaga 3 och 4 för Måltext 1 och 2) utan även själv reflektera på de vägval som översättningens skopos tvingar mig till (se kapitel 5).

Dessutom bidrar jag till att sprida kunskapen om ett av mina hjärteämnen, Irland, och, närmare bestämt, vikingarnas liv i Irland en gång i tiden. Under de år jag bodde i Dublin lärde jag mig att irländarna såg vikingarna som sina förfäder och inte enbart som barbariska bärsärkar som eldade upp ovärderliga manuskript i rent oförstånd och blev rika på slavhandel. Det fanns med andra ord en utveckling vad det gällde vikingarnas närvaro i Irland där de gick från stadiet när irländarna byggde runda torn med dörren tre meter upp för att skydda sig från dem⁴, till ett vänskapligt förhållande när irländarna gifte sig med dem, handlade med dem, slogs på deras sida, för att till slut integrera vikingarna fullt ut i sitt samhälle. Irländarna har behållit vissa ord från den tiden, exempelvis heter replikan av stenen som vikingarna reste för att proklamera

² För en diskussion om hur översättare som bryter mot normen bedöms, se exempelvis Toury (2005) men framförallt Venuti (1995).

³ Latin för: allt annat lika.

⁴ Kallas i Irland Round tower.

byggandet av dåtidens Dyflinn (Dublin) för ”steine” även på engelska. För engelsktalande finns det ingen transparens i namnet, istället hör man förklaringar av guider som ”they called the stone ’steine’”, som om det är ett egennamn och inte bara ett ord.

Detta är en utmaning för en översättare: de skandinaviska inslagen i källtexten upplever källpubliken som exotiska, men det gör inte målpubliken i samma utsträckning, och på samma gång är det irländska vardag för källpubliken, men icke så för målpubliken. Hur översätts det utan att man gör våld på källtexten? Här är jag inspirerad av den irländske forskaren Michael Cronin som arbetat mycket med frågan om hur man bevarar sin identitet som ett litet språk och en liten kultur i en allt mer engelsk värld (se Cronin, 2003, 2006). Hans iriska språk och keltiska kultur är relevant för den facktext som granskas. Jag har också inspirerats av Lawrence Venuti (1995) och hans inslag i debatten angående synliga/osynliga översättare. Hans problem är det motsatta mot Cronins eftersom Venutis engelska modersmål och kultur har så lite respekt för översättningar att översättningar till engelska strömlinjeformas för att smälta in. Hur kan jag i Venutis anda göra mig mer synlig som översättare och min översättning mer utmanande mot existerande, men begränsande, normer – i mitt fall för att utmana engelskan och ge det irländska och iriskan plats? Det är värt att poängtera att i 800-talets Irland var det inte engelska som talades, vilket en text med citat på engelska från den tiden och den platsen lätt kan ge sken av. Det finns med andra ord gott om utmaningar och troligen många alternativa lösningar men jag väljer i denna studie att begränsa mig genom att formulera två olika specifika skopoi för översättningarna. Jag ser framför mig att mitt resultat är intressant för de beställare som skriver instruktioner för ett översättningsuppdrag, ett så kallat *translation brief*, där syftet preciseras för en specifik översättning. (Se 2.3 för en diskussion om begreppet Translation Brief).

1.3 Grundläggande antagande

Mitt grundläggande antagande var att looparna mest skulle uppstå i början av översättningen och sedan bli färre och färre allt eftersom jag tog itu med problemen och omformulerade min strategi för att omfatta även företeelser jag först inte tänkt på. Det är vanligt att ny information presenteras inledningsvis och sedan används i övrig text. Jag utgick ifrån att de flesta loopar skulle uppstå på grund av det tidigare nämnda irländska/skandinaviska perspektivet. Eftersom mina två skopoi var olika utgick jag också ifrån att slutprodukterna, Måltext 1 och 2, skulle vara märkbart olika.

1.4 Disposition

I kapitel 2, Bakgrund, redogörs för de teorier som ligger till grund för studien: 2.1 Skopos, polysystemteorin och normer; 2.2 Texttyper och genrer; 2.3 Translation Brief och lojalitet gentemot författarens intentioner; 2.4 Metaforer, inklusive 2.4.1 om kulturella filter. Metodkapitlet startar med en genomgång av deskriptiva processtudier i 3.1 och följs av de studiespecifika förutsättningarna i 3.2. Nords textanalysmodell som bildar underlag för studien förklaras i 3.3. Min egen metod för att registrera det som Nord kallar loopar och som används för underlaget för den kvantitativa studien återfinns i 3.4 tillsammans med kriterierna för kategoriseringen. Ekologisk validitet diskuteras i 3.5. Källtextmaterialet för studien diskuteras i kapitel 4. Resultaten är uppdelade på en allmän observation i 5.1, den kvantitativa studien i 5.2 och den kvalitativa studien i 5.3. Slutligen återfinns också en kortare analys av själva produkten,

de två måltexterna, i 5.4. Studien avslutas i kapitel 6 med en Diskussion och kapitel 7 med en sammanfattning av studien.

Tabeller och figurer som använts som underlag men som inte berörs mer omfattande i texten återfinns i Bilaga 1. Källtexten återfinns i Bilaga 2 och de två måltexterna i Bilaga 3 och 4.

2 BAKGRUND

2.1 Skopos, polysystemteorin och normer

Paradigmskiftet inom översättningsteorin som Hans J. Vermeer orsakade med skoposteorin, har lett till att ännu en viktig aspekt på översättning har blivit synlig, nämligen måltextens mottagare. Skopos, som Vermeer definierar som ”en teknisk term för målet eller syftet med en översättning” (Vermeer, 2004, s. 227), är det som är vägledande för själva översättningen, och i förlängningen för de översättningsstrategier som översättaren av en fungerande översättning tillämpar. Skoposteorins betoning av måltexten ligger i linje med polysystemteorin som fokuserar på den roll som de översatta verken har i sin nya kultur (se Even-Zohar, 2004) samt Tourys arbete med normer (Toury, 1995, 2004). Hur dessa teorier omvandlas i praktiken och svårigheterna med en praktisk tillämpning av dem är det däremot andra forskare som arbetat med.

Exempelvis finner forskare som Yvonne Lindqvist att översättningsstrategin för låg- respektive högprestigelitteratur skiljde sig åt väsentligt. Sålunda är nobelpristagaren Toni Morrisons texter mer ordagrant översatta, jämfört med Harlequinoveller. Här sammanfogas polysystemteorin med skoposteorin för att förklara den skillnad som författarens prestige har på översättningsstrategin, och vilka friheter som är acceptabla i de olika fallen. Olika normer gäller för olika texter och olika kulturer. Exempelvis förväntas översättaren av Harlequinovellerna att förkorta översättningen (Lindqvist, 2002).

2.2 Texttyper och genrer

Katharina Reiss som 1984 tillsammans med Vermeer presenterade skoposteorin i bokform bidrog där med sina teorier om hur texttyper påverkar översättningens utseende, exempelvis hur nära källtexten man som översättare behöver förhålla sig. Reiss har hållit fast vid sin teori genom åren och ger ofta exempel på tillämpningar. För texter som hon kallar *appeal-focused* är det den övertalande funktionen i texten som styr och både innehåll och form kan ändras för att uppnå det syftet. För de texter hon kallar *form-focused* är det den expressiva funktionen som är viktig och därför behålls i första hand formen. För den textform som berörs i denna studie, *content-focused*, är det själva framställningen som är viktig, tyngdpunkten läggs på att vissa data eller viss information förmedlas och det är därmed innehållet som är viktigast (Reiss, 2000, s. 24-25). Texttypen avgör följaktligen översättningsmetoden och bestämmer vad som ska prioriteras i måltexten. Noterbart är dock att de flesta texter inte är renodlade till sin karaktär utan hybrider med inslag från flera texttyper. Med hybrider får man istället identifiera den dominant texttypen och utforma strategin utifrån den. Reiss påpekar också att även

innehållsfokuserade texter har en form och eftersom innehåll och form hör ihop så är det inte mindre viktigt *hur* en tanke uttrycks än *vad* som uttrycks: ”Only in the proper *form* is the *content* properly expressed” (s. 28, författarens kursivering). Reiss sammanfattar med att konstatera att om ämnet och diskussionen (med det väsentliga innehållet) återfinns fullt ut i översättningen, måste översättningen anses som tillfredställande (s. 29).

Teorin om textsorter, genrer, rör de lingvistiska inslag som måste tas i övervägande under översättningen (s. 27). För facktexter, som denna studie fokuserar på, är det viktigaste: ”material accuracy, precise information and current language” (s. 30). En viktig distinktion, enligt Reiss, är att för en fackpublik är exaktheten vad det gäller terminologi viktigast men för en bredare publik är de stilistiska inslagen av större vikt (s. 30).

2.3 Translation Brief och lojalitet

Skoposteorin har bland annat haft som resultat att översättningsuppdrag nu vanligtvis kommer med ett så kallat *translation brief*, en specifikation av översättningsuppdraget, som i och för sig kan vara mer eller mindre utförligt skrivet. I ett *translation brief* ska syftet med översättningen specificeras, exempelvis den tilltänkta läsaren och publiceringskanalen. Utifrån detta ska sedan översättaren, såsom varande expert på just översättning, ha rätt att säga sitt om exempelvis vilken roll källtexten ska spela (Vermeer, 2004, s. 228). Christiane Nord klargör skillnaden mellan ett *translation brief* och översättarens textanalys, vilka båda färdigställs innan översättningen påbörjas. Den förstnämnda ska skrivas utan egentlig blick på källtexten och bara fokusera på mottagaren och syftet med översättningen. Hur detta sedan ska uppnås kräver en textanalys som översättaren står för, med utgångspunkt från textens skopos. Detta är översättarens specialområde. Nords metod för översättningsorienterad textanalys är baserad på skoposteorin men för att göra metoden praktiskt genomförbar tänjs Vermeers teori och även andra forskares idéer beaktas samt Nords egna modeller. Nord har också lagt tonvikt på lojalitet i sin tillämpning av skoposteorin (2005, s. 27ff). Peter Newmark vänder sig huvudsakligen emot den del av lojalitetskonceptet som antyder att läsaren och beställaren måste lita på att översättaren åstadkommit ett bra jobb, eftersom Newmark slår fast att professionella översättningar alltid granskas innan de lämnas vidare. Enligt honom är Nords lojalitetsbegrepp, som Newmark kallar ”a moral principle” antagligen bara professionell kompetens hos översättaren (Newmark, 1998, s. 3). Ett av Newmarks konkreta förslag är att översättarens översättning ska granskas av en annan översättare, från målspråket, för att hitta små språk- och syftningsfel och en tredje översättare, från källspråket, som ska kontrollera att texten har förståtts korrekt och, om så krävs, kalla in en ämnesexpert. Slutligen ska översättningen revideras av den ursprungliga översättaren (Newmark, 1996, s. 38). Newmark låter i detta upplägg översättaren avsluta det som påbörjats, efter lite hjälp. Med så många människor inblandade i processen är det förstås ännu viktigare att alla arbetar med samma syfte och har tillgång till ett *translation brief*. Det bör tilläggas här att Nords modeller inte nämner dessa led.

2.4 Metaforer som utgångspunkt för en teori

En intressant invändning mot Vermeers teori formuleras av de León när hon tar upp det faktum att skoposteorin har sitt ursprung i en övergång från *transfer-metaforen*, om översättning som en slags transfer från en plats till en annan via översättaren, till *target-metaforen*, om översättning

som en målinriktad aktivitet. I båda fallen, påpekar de León, gör själva konceptet med att utgå från en metafor att man binds kognitivt till bilden och inte blir varse om de blinda fläckar som uppstår. Man ser sammanhanget från ett håll bara och missar andra delar (de León, 2008, s. 4). Här är det värt att tänka på att översättningsteorin i sin helhet är rik på metaforer som förklarar olika skeenden⁵ och det finns inte alltid så mycket teori bakom metaforen. I *transfer-metaforen* döljs exempelvis enligt de León helt det faktum att översättaren utför en aktiv handling. Här beskrivs ibland översättning som en container som fraktas från en plats till en annan. Nord använder dock begreppet transfer i sin metod för överbryggandet av *gap/surplus* (se Figur 3, s. 16 och diskussion om begreppen i 3.3.4).

I *target-metaforen* fokuserar man å andra sidan på den blinda fläcken från transfer-metaforen. Här beskriver metaforen en väg som går från källtexten till den nya målgruppen och det är översättarens uppdrag att hitta rätt väg så att texten når rätt publik. Men, påpekar de León, även denna metafor dras med blinda fläckar som man lätt bortser ifrån. Vermeer bemöter själv en del av dessa invändningar, framför allt huvudinvändningen att inte alla texter är på väg till ett speciellt ställe och därmed har ett syfte (Vermeer, 2004, s. 230). De León tar också upp de fall när en text har flera syften och de inte kan underordnas varandra (de León, 2008, s. 11). En viktig aspekt av kritiken är att översättaren inte alltid är i total kontroll under översättningsprocessen, något som märks inte minst vid experiment med ett så kallat Think Aloud Protocol, TAP (de León, 2008, s. 12-13).⁶

Att omfatta en teori i sin helhet utan att begränsas av den metafor som delvis är underlaget för teorin blir därmed en utmaning. Och det är just den praktiska tillämpningen av teorin som i denna studie ligger i centrum. Som teori har skopos haft stort genomslag men hur teorin fungerar rent praktiskt har färre intresserat sig för. Förutnämnda Nord är ett av undantagen och utifrån sin egen metod efterlyser Nord mer empiriskt material om de faktiska problem översättaren stöter på och de mekanismer som översättaren använder för att hitta en lösning (Nord, 2005, s. 151). Även de León påpekar avsaknaden av empiriskt material rörande användandet av ett translation brief för att ange översättningens skopos, och specificerar avsaknaden av sådant som ”the psychological reality and the practical implications of this axiomatic principle” (de León, 2008, s. 2).

2.4.1 Kulturellt filter

En annan metafor som fungerar väl för att beskriva den process som en text genomgår i samband med översättning är kulturellt filter, en term använd av Juliane House, och, för att återknyta till de León ovan, en metafor för en översättningsstrategi (House, 2009). Det kulturella filtret appliceras mellan käll- och målkulturen för att göra övergången möjlig. Som House uttrycker det ser målpubliken på källtexten genom: ”the glasses of a target culture member” (House citerad i Reiss och Vermeer 1984, s. 50). Med filtret kan översättaren göra ”systematic allowances for culture specificity, accommodating for differences in socio-cultural

⁵ Exempelvis metaforen att det är med översättningar som med kvinnor – de vackraste är inte alltid de trognaste.

⁶ Toury tar också upp de experimentella metoderna, inklusive TAP, som används för empiriska studier av översättningsprocessen. Han påpekar rörande TAP att ett stort problem är hur översättningsprocessen påverkas av experimentmetoden (1995, s. 235), men som helhet anser han att de processorienterade empiriska studierna ”entered into a real void, were applied to new types of data and opened completely new vistas” (s. 232). Mer om processinriktade studier och TAP som metod återfinns i 3.1.

norms and differences in conventions of text production and communicative preferences” (House, 2009, s. 17). Här anknyts också till Tourys normer eftersom olika kulturer och olika genrer har olika regler för vad som får finnas kvar och vad som filtreras bort. Vermeer har viss kritik mot House teori om vad som styr att en översättning antingen blir *covert* eller *overt*⁷. I korthet kan det sammanfattas med att i det förstnämnda fallet, enligt House, kan texten läsas som ett original men i det andra fallet är det helt klart en översättning. Vermeer påpekar dock att House ändå är klar över kulturfaktorns vikt för översättningsstrategin (Reiss och Vermeer 1984, s. 52). Jag finner det dock intressant att House anser att det är textens specifika syfte som avgör om det ska bli en vanlig, *covert*, översättning eller en *overt* översättning. Det är inte texten i sig som avgör detta, enligt House, utan det godtyckliga syftet för texten (House citerad i Reiss och Vermeer 1984, s. 51). Nord påpekar också att den exakta graden av främlingskap eller hemtamhet (”strangeness or familiarity”) för målpubliken måste bestämmas i översättnings skopos (2005, s. 147).

2.5 Nords översättningsorienterade textanalys

Nords bidrag till den praktiska tillämpningen av skoposteorin är att hon har utvecklat en modell för en översättningsorienterad textanalys. Denna textanalys görs med utgångspunkt från textens skopos. Nords förståelse av översättningsprocessens olika delar är baserad på Vermeers skoposteori men modifierad av Nord varför Nords modell här återges i korthet.

Nords modell utgår från att översättningsprocessen startas av en *initiator*, som har en mycket viktig roll. Denne initiativtagare till översättningen, som kan vara översättaren själv, bestämmer enligt Nord också hur översättningen ska gå till (2005, s. 9) Syftet med översättningen specificeras med utgångspunkt från de behov och anspråk (eng: *requirements*) som översättningen behöver motsvara (2005, s. 9). I instruktionerna till översättningen ska syftet framgå och därmed är det i princip inte översättaren utan initiativtagaren som bestämmer måltextens skopos (2005, s. 10, se också fotnoten på sidan) men Nord påpekar att om initiativtagaren saknar egna expertkunskaper om översättning så är det översättaren som ansvarar för den praktiska definitionen av översättningens syfte, och utformandet av en fungerande översättningsstrategi. Nord håller med Reiss och Vermeer, att det till syvende och sist är det avsedda syftet för måltexten som avgör översättningens utseende men poängterar översättarens roll som expert och den som ytterst kan avgöra hur syftet ska förverkligas (Nord, 2005, s. 10, se även Vermeer, 2004, s. 228 där han stöder Nord). Därmed räcker inte källtexten i sig själv för översättaren; det krävs en pragmatisk definition av syftet med denna interkulturella textöverföring (Nord, 2005, s. 11). De situationella faktorerna behöver återfinnas i översättningsinstruktionerna, liksom källtextens adressat eller mottagare, tid och plats, kanal (Nord, 2005, s. 11). Nord baserar detta på Reiss och Vermeers påstående att ju mer information som ges om mottagarna, ju enklare blir det för översättaren att ta rätt beslut. Det kan till och

⁷ Vissa texter kan översättas på båda sätt, som folksagor påpekar House. Om de representerar en viss kultur blir översättningen **overt**. Men om det kulturspecifika tas bort, om författaren försvinner och folksagan publiceras anonymt enbart för att underhålla barn, kan översättningen göras **covert**. Även Bibeln kan översättas på båda sätt, historiskt som en **overt** översättning, och **covert** om den översätts som mänskliga sanningar som berör alla (House citerad i Reiss och Vermeer 1984, s. 51). Liknande uppdelningar återfinns hos många andra forskare, se Nords **instrumental/documentary translation** exempelvis. Dessa saknar dock termen och metaforen kulturellt filter.

med vara så att översättaren slutligen sitter med mer information om mottagarna än vad originalförfattaren gjorde.

Nords metod är mycket utförlig och tar upp alla tänkbara aspekter, Pym skämtar närmast om de 76 frågor som enligt Nords modell ska ställas angående källtexten och påpekar att det kanske är lika många till frågor om måltexten, och anmärker på denna exakthet ”in very Germanic fashion” (Pym, 2010, s. 76) men Nord betonar faktiskt själv att man ska välja de aspekter som är relevanta för den specifika översättningen och att alla frågor inte är relevanta för alla översättningar. Noterbart är dock, vilket Pym påpekar, att tyngdpunkten i Nords analys ligger på källtexten så det är lätt att förstå att skoposanhängare och måltextförespråkare har svårt att få det att gå ihop. Nedan ges exempel från Nord på aspekter från en analys av en text som påminner om den som ligger till grund för denna studie och detta visar på ett pedagogiskt sett hur skoposteorin hänger ihop med Nords till synes källtextkoncentrerade analysmodell.

2.5.1 Ett praktiskt exempel på Nords analysmodell

Nords analysmodell har en didaktisk utgångspunkt eftersom Nord fokuserar på träning och utbildning av översättare. Många översättningsteoretiker får kritik för avsaknaden av exempel men Nord, i sann pedagogisk anda, har gott om exempel i sin undervisning. Ett av Nords (2005) avslutande exempel rör en skönlitterär text med facktextliga drag, Alejo Carpentiers *El siglo de las luces*, där den vetenskapliga textkaraktären ska få läsaren att tro att det rör sig om verkliga händelser. Eftersom min studie utgår från en facktext blir den del av analysen som utgår från det facktextliga extra belysande.

På grund av bokens blandning av fakta och fiktion ligger fokus för textanalysen av Carpentiers bok på själva avsikten med texten och dess textfunktion, för att spåra hur olika textfunktioner påverkar textens utseende (Nord, 2005, s. 192). Vid en granskning av de extratextuella faktorerna i texten finner Nord en opersonlig ton vad det gäller hur författaren introducerar sig, en ton som överensstämmer med informativ text i allmänhet och vetenskapliga texter i synnerhet. Detta är *textfunktionen* (s. 195). Texten innehåller opersonliga konstruktioner och passivsatsar, därmed överensstämmer *meningsstrukturen* med vetenskapliga texter. Här ingår också att författaren ibland adresserar läsaren direkt vilket gör att läsaren delar författarens kunskaper (sambandet mellan mottagare och sändare). I fotnoterna (rör kompositionen av texten), som i sig själva, påpekar Nord, är typiska för vetenskapliga texter, är tonen delvis en annan. Kontrastverkan blir stark när författaren här använder första person singular. Nord räknar upp särdrag som är kännetecknande för en vetenskaplig text: *de tekniska termerna* (lexis), *den nominella stilen* (lexis, meningsbyggnad), *användandet av nutid i de kommenterande styckena* (meningsbyggnad), *namngivande av auktoriteter i ämnet och källor* (innehåll), *direkta eller indirekta citat* (innehåll, komposition).

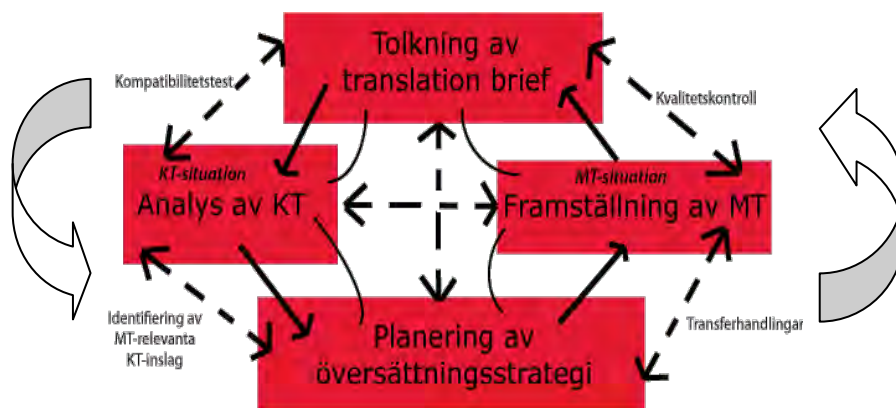
Nord fortsätter med att analysera de inslag som sedan kontrasterar mot den vetenskapliga stilen i de skönlitterära delarna, exempelvis hur författaren inte vill tråka ut publiken, något som är en av nackdelarna med vetenskaplig text (publikens förväntningar) samt den bara delvis informativa stilen. Hänvisningarna från författaren till läsarens bakgrundkunskaper⁸ (förutsättningar) ingår också i analysen (ett suprasegmentellt inslag) och det faktum att läsaren betraktas som jämbördig (effekt, rollen hos sändaren, mottagaren). Nord påpekar vidare att

⁸ Se Nord, 2005, s. 108 för en diskussion om förmodade bakgrundkunskaper hos målpubliken och hur dessa bakgrundkunskaper påverkar översättningsstrategin.

precis som konventionen för vetenskaplig text föreskriver, så nämns ämnet i titeln (s. 197) och texten följer upplägget hos en vetenskaplig uppsats samt är kronologisk till sin natur, vilket stämmer överens med ämnet (historisk) och textfunktionen (s. 198). Fotnoternas utformning, hänvisningarna till dem och den mindre stilen de trycks i stämmer överens med normen för vetenskapliga texter. Isotopen *kunskap*, vad man vet respektive inte vet, är av yttersta vikt.

Utifrån denna analys, här bara kortfattat sammanfattad av mig, granskar slutligen Nord två översättningar av texten, från spanska till engelska respektive tyska, för att granska översättarnas val och de möjligheter som stod dem till buds. Exempelvis ger Nord alternativet att när en term inte rakt av kan ersättas med motsvarande term på målspråket, kanske för att termen är mindre bekant i målkulturen eller delvis har en annan betydelse, kan man parafrasera termen och istället öka andelen latiniserade ord på andra ställen för att förstärka den vetenskapliga prägeln (s. 207). En sådan hermeneutisk strategi ger samma helhetsintryck även om delarna i sig är förändrade. Ett annat problem är direkta citat där det är enklare för översättaren att arbeta med indirekta citat som bättre passar in i meningsbyggnaden. Intressant nog för denna studie tar Nord också upp fall när hänvisningar i källtexten egentligen hör till målpublikens bakgrundkunskaper (s. 215), eller när kontexten ger sammanhanget för dem. Därmed förändras ju textens effekt eftersom källpubliken inte äger den kunskapen. Det ramverk Nord erbjuder för denna översättning, de begränsningar och de hjälpmedel som textanalysen och syftet med översättningen ger, visar, enligt Nord, att den engelska texten, trots diverse brister, bättre uppfyller syftet än den tyska översättningen (s. 217). För den tyska texten fanns alternativ som bättre uppfyllde syftet, men dessa valdes inte.

2.5.2 Nords Loop-modell

Figur 1. Nords modell över en översättningsprocess med återkopplingar (loopar).

De bakomliggande teorierna och analysmetoderna ger tillsammans en sammanhängande grund för översättningsarbetet men Nord påpekar också att detta arbete inte är linjärt, som framgår av Figur 1 på föregående sida, en illustration hämtad från Nord (2005, s. 39). Gång på gång måste översättaren göra vad Nord (2005) kallar loopar⁹ i sitt arbete för att justera översättningsstrategin och ändra i texten. I figuren finns en rörelse medurs där översättningen växer fram,

⁹ Loopar är annars något som mer förknippas med programmeringsspråk, som ett kommando för att återvända till ett tidigare steg.

från tolkningen av uppdraget, via analys av källtexten, till planering av översättnings-strategin, för att avslutas med framställningen av måltexten. Slutresultatet prövas sedan mot översättningsuppdraget i en slutkontroll. Denna rörelse har dock streckade pilar i moturs riktning mellan de olika delmomenten för att beskriva hur loopar inträffar när man som översättare måste gå tillbaka till ett tidigare steg för att omformulera strategin. Loopen fungerar därmed som ett rekursivt analysmedel. Förväntningar byggs upp under arbetet gång och bekräftas sedan eller måste avvisas när helhetsbilden växer fram eller förändras (Nord, 2005, s. 83) Denna nya helhetsbild testas sedan i nästa skede och förändras om de beslut som tidigare tagits måste korrigeras (se också 3.4 för hur denna modell tillämpas i praktiken i denna studie). Nord hävdar att metoder som bortser från dessa loopar ger en ofullständig bild. Hennes modell omfattar följande steg: det första steget är analys och/eller tolkning av syftet med måltexten. Steg två är en analys av källtexten, ett steg som består av två delar: först en generell bild om källtexten är kompatibel med de krav som framgår av översättningsuppdraget, sedan en detaljerad och sammanhängande analys av alla textens stadier med fokus på det som enligt måltextens skopos är av speciellt intresse för framställningen av en måltext. Efter detta kan översättaren redogöra för de översättnings-specifika inslagen. Det sista steget utgörs av den slutliga utformningen av texten (se också 3.3 där denna teoretiska modell tillämpas på materialet i min studie). Om översättaren har lyckats med att åstadkomma en funktionell text som överensstämmer med initiatorns beställning kommer måltexten att stämma överens med måltextens skopos (Nord, 2005, s. 37).

Användandet av bilden av loop fungerar väl på översättningsarbetet som i mångt och mycket är ett linjärt, framåtsträvande arbete med ständiga återkopplingar. En annan bild, den hermeneutiska cirkeln där enskilda delar tolkas för att bilda en helhet och tvärtom, brukar ibland också beskrivas som en spiralgång, eller en dubbel cirkel. Både för loopen och för cirkeln gäller dock att det skapas en harmoni på slutet. Det är inte, eller ska i alla fall inte vara, udda bitar kvar som aldrig förklaras eller sopas undan mattan. För att avslutningsvis återknyta till Toury går det också att se om översättningen visar drag av standardisering och störningar från källtexten. Om den visar sådana drag har översättningen inte skapat den eftersträvade helhets känslan. En strävan efter helhet är också det som kännetecknar både Vermeers skoposteori och Nords funktionsbaserade metod (återgiven i sin helhet nedan) som bygger på den teorin:

1. The translation purpose determines the choice of translation method and strategy (functionality principle); 2. The range of the translation purposes allowed for in relation to one particular source text is limited by translators' responsibility to their partners in the cooperative activity of translation (loyalty principle); 3. The translation purpose is defined by the translation brief, which (implicitly or explicitly) describes the situation for which the target text is needed; 4. The most important factor in the target situation is the function or hierarchy of functions expected to be achieved by the target text; 5. Function or functionality is not a quality of a text in itself but one that is attributed to the text by the receiver at the moment of reception. Thus, it is the receiver who decides whether (and how) a text "functions" (for them, in a particular situation-in-culture); 6. A text producer (and the translator as a text producer) should aim to produce a text in such a way that the receivers recognize the function for which it is intended, accepting it as functional precisely in terms of this function; 7. The function (or hierarchy of functions) intended and/or achieved by the target text may be different from that or those intended and/or achieved by the source text, as long as it is not contradictory to, or incompatible with, the source-text author's communicative intentions. (Nord, 2001, ss. 200-201).

3 METOD

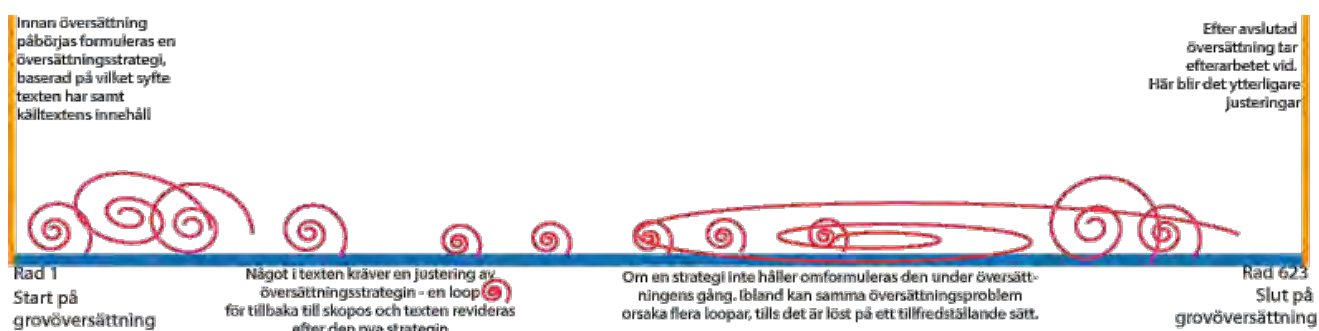
3.1 Deskriptiva processmodeller

Denna studie är utformad som en så kallad processtudie (Williams och Chesterman, 2007, ss. 51ff). Processmodeller granskar och beskriver översättning som en process och fokuserar inte på produkten, det vill säga översättningen. Eftersom tiden är en faktor i en processmodell blir studien av processen följaktligen dynamisk och det som observeras kan förändras medan processen fortgår beroende på utfallet.

Sager, citerad i Williams & Chesterman, arbetar utifrån en teori som ligger nära min utgångspunkt där man startar med kundens instruktioner och där nästa huvudsakliga fas är förberedelser, följt av översättning och slutligen utvärdering.

Specification \rightleftharpoons *Preparation* \rightleftharpoons *Translation* \rightleftharpoons *Evaluation*
(Sager citerad i Williams och Chesterman 2007, s. 52)

Denna linjära beskrivning är högst teoretisk och som Williams & Chesterman påpekar räknar även forskare med avvikelser från denna raka linje, exempelvis Nord med sin tidigare beskrivna loopmodell (Nord, 2005, ss. 36-39). I Figur 2 nedan illustreras hur jag använt Nords loopmodell i denna studie och från den utvecklade en metod för att beskriva min översättningsprocess. De olika stegen är baserade på Nords teori som i sin tur är baserad på skoposteorin. Det är området mellan de gula stolparna som är föremålet för min studie och looparnas olika storlek ska symbolisera hur de i olika grad påverkar översättningen som helhet. Linjen symboliserar det linjära i översättningsarbetet som startar på rad 1 och slutar på rad 623.

Figur 2. Studiens tillämpning av Nords loopmodell.

3.1.1 En jämförelse med Think Aloud Protocol

Återkopplingar är också det som studeras vid så kallade Think Aloud Protocol (TAP), där översättaren parallellt med översättningen verbaliserar sina medvetna val, ibland kombinerat med ett separat program som samtidigt registrerar alla felslag, raderingar och ändringar

(Williams och Chesterman 2007, s. 25). Tillsammans ger kommentaren och registreringarna en bild av vad som försiggår i översättarens kreativa del av hjärnan, det forskare kallar ”the black box”. Det finns dock kritiker som hävdar att TAP ändå inte ger den fulla bilden, en del hävdar exempelvis att just den experimentella situationen påverkar den kreativa översättningsprocessen (se exempelvis tidigare nämnda Toury, 1995, ss. 234-238 och Venutis förord till avsnittet om översättningsteori från 1990 och framåt, 2004, s. 328).

3.2 Att studera min egen process

Ett alternativ till TAP är att som i denna studie beskriva min egen kreativa process, i en egen översättning med kommentar. Det är också i en experimentell situation men eftersom arbetet pågår under en längre tid bör också känslan av ett experiment försvinna. Svårigheten är förstås att behålla skärpan och kommentera alla beslut till en början för att senare analysera de som har varit av mest avgörande betydelse. Här blir inte felslag och tvekan föremål för studien utan mer resonemangen kring hur namn ska översättas, vad som måste strykas, tillägg som måste göras och så vidare, eftersom i och med att ett beslut tas på ett område så blir det normgivande för resten av översättningen. Detta är också en anledning till varför studiet av en feedback-loop blir så intressant, för när en strategi visar sig ohållbar i längden måste den korrigeras, oavsett när upptäckten görs. Detta påverkar översättningen i dess helhet. En ytterligare komplikation är dessutom att den svarta lådan befinner sig, i detta fall, inne i mitt eget huvud.

Men hur medveten är jag som översättare om vilka normer som får mig att göra automatiska val och vilka som får mig att tveka? Jag kan göra en modell för hur processen fortgår men problemet med en processmodell är att den hjälper oss att förstå processen men inte att förklara *varför* något sker och *vad* som blir effekten (Williams och Chesterman 2007, s. 53). Toury är den som har utvecklat denna förståelse med att dela upp processen i *translation acts*, det som pågår inne i översättarens huvud (också kallat *the black box*) och *translation events*, själva uppdraget med kundens instruktioner och alla hjälpmedel man använder under hela processen, från beställning till leverans. Detta sammanfaller med vad man studerar vid Think Aloud Protocol. Men Toury har också med ett tredje steg som omfattar den socio-kulturella nivån. Här är det som det avgörs vilka texter som ska översättas och vilka översättare som väljs för uppdraget, och här återfinns även normer som påverkar översättaren att översätta på ett visst sätt. Här, påpekar Williams och Chesterman, kan översättningar både påverka språket i mottagarlandet och hur en kultur uppfattar en annan (2007, ss. 54-55). Detta tredje steg, både det omedvetna följandet av normer och det medvetna brytandet av dem, gäller det att vara medveten om vid en kommenterad egen översättning.

3.2.1 Studiespecifika hänsyn

Detta medvetande om de omedvetna valen gäller inte minst kulturella filter (se 2.4.1 och House, 2009, s. 18ff). När en översättning uppfattas som en text i sin egen rätt och inte en översatt text, har ett kulturellt filter använts som i vårt fall gör att texten känns svensk. Den har anpassats till svenska normer och svenska förhållanden. Den skulle till och med lika gärna kunna ha skrivits på svenska. När man som i mitt fall översätter en text som i sin tur hämtat källmaterial från ett annat språk och en annan kultur gäller det att vara extra medveten om att texten jag översätter ifrån kan ha ett kulturellt filter applicerat som gör att dess källtexter i sin tur anpassats efter de normer som gäller för källspråket. Eftersom USA och Storbritannien saknar en bredare tradition

av att läsa översättningar är den rådande normen där en starkare anpassning än vad som normalt gäller för litteratur översatt till svenska (se Venuti, 1995 och Grossman, 2010, för perspektiv på den traditionen). Se också Kapitel 4 för en diskussion om källtexten och en redogörelse för den parallellläsning som fungerat som riktmärke för översättningsarbetet.

3.2.2 Begreppsunderlag för metoden

Nords textanalysmetod, baserad på Vermeers skoposteori, har utvecklats specifikt för ett översättningssyfte vilket gör det möjligt att utifrån den analysen formulera en översättningsstrategi och förutse svårigheter. Nord analyserar både de extratextuella, icke textbundna, faktorerna och de intratextuella, textbundna, faktorerna. Utifrån denna analys, och med ett skopos som grund för strategin, formuleras översättningsstrategin. Strategin omformuleras vid behov efter en loop i form av en återkoppling, exempelvis gentemot textens skopos (se 2.5.2 och Figur 1). För de termer och begrepp som denna studie bygger på har jag sammanställt en begreppsdefinition (se Tabell 1 nedan) för att avgränsa vad jag har tagit syfte på med utgångspunkt för senare sammanfattningar. Begreppen har omdefinierats och specificerats under årens lopp men här framgår vad jag har valt att fokusera på i dessa omfattande begrepp.

Tabell 1. Begreppsdefinitioner för denna studie

<i>Begrepp</i>	<i>Definition för denna studie</i>
Skopos	”a technical term for the aim or purpose of a translation” (Vermeer, 2004, s. 227) ”primarily oriented, methodologically, towards a target culture situation...” (2004, s. 229)
Loop	”...loops, in which expectations are built up, confirmed, or rejected and where knowledge is gained and extended and understanding constantly modified. /.../ requiring previous transfer decisions to be corrected...” (Nord, 2005, s. 83”)
Lojalitet	”The concept of loyalty /.../ was designed to set an ethical limitation on the otherwise unlimited range of possible <i>Skopoi</i> or purposes for the translation of any particular source text. It was argued that translators, as mediators between two cultures, have a special responsibility with regard to their partners, i.e. the source-text author, the client or commissioner of the translation, and the target text receivers, particularly in cases where there are discrepant views as to what a ’good’ translation is or should be. /.../ meant to replace the traditional <i>intertextual</i> relationship of /.../ ’fidelity’...” (Nord, 2001, s. 185, författarens kursivering). “The function (or hierarchy of functions) intended and/or achieved by the target text may be different from that or those intended and/or achieved by the source text, as long as it is not contradictory to, or incompatible with, the source-text author’s communicative intentions.” (Nord, 2001, s. 201).
Translation brief	”consist of (explicit or implicit) definition of the prospective target /.../ the ’skopos’ of the target text (’TT skopos’)” (Nord, 2005, s. 10)

3.3 Studiens fyra steg

För översättning med egen kommentar tillämpas en flerstegsmetod varav det mesta av metoden återspeglas i kommentarerna till de val som görs. Även om utgångspunkten är antagandet att olika skopos leder till olika översättningsstrategier och olika måltexter, så är själva poängen med studien att förutsättningslöst följa processen och vara så öppen för nya insikter som möjligt. Detta blir det huvudsakliga studiet i studien och då speciellt skoposbetingade feedbackloopar (se 5.2 och 5.3). Hur processen fortlöper rent praktiskt under översättningsarbetets gång går att följa i ett förenklat flödesschema (se Tabell 2, s. 17 samt 3.4), genom noterandet av loopar och kategoriseringen av dem men det är den tidigare beskrivna loopmodellen, (se Figur 1 s. 9 samt 2.5.2) som bildar det teoretiska underlaget.

3.3.1 Formulerandet av ett skopos

Inledningsvis ska ett skopos formuleras, baserat på Nords utveckling av Vermeers teorier: syftet med översättningen, både dess plats i målkulturen och dess nya publik. Eftersom jag arbetar med parallella översättningar för att få fram vilken skillnad ett skopos gör i en översättningssituation krävs det ett detaljerat och realistiskt skopos. Jag formulerar därför två skopoi i form av ett så kallat *translation brief* (ett översättningsdokument från kunden) för var och en av översättningarna (se 3.4.1 och 3.4.2). Här tas inte källtexten upp. Den som formulerar detta dokument behöver inte ens ha läst texten. En vanlig uppsättning med föreskrifter för ett översättningsuppdrag består av ett antal frågor med svar från kunden. Oftast är svaren mer övergripande. Jag har använt en befintlig modell för *translation brief* som jag själv ofta får ta emot, men här har jag själv definierat mina två skopoi. Formuleringen av översättningsuppdraget har gjorts på basis av de bakgrundskunskaper jag har som översättare, journalist och redaktör.

Skopos har med åren fått betyda flera saker. Grundbetydelsen är att översättningens kommunikativa funktion har företräde före källtexten och det är med detta i åtanke som översättaren ska arbeta. Översättarens val ska göras i enlighet med de instruktioner denne fått för översättningen. Det är också min utgångspunkt. Men en annan aspekt är att det viktigaste är vad slutmottagaren vill med översättningen. Eller, som Pym säger, vad översättare *tror* att syftet är. Pym påpekar också att det viktigaste är det som inte sägs: inget om ekvivalens, om inte det är det specificerade syftet och därmed inget om *hur* man ska översätta (Pym, 2010, s. 44). I de *translation brief* som jag har fått genom åren har det funnits vissa specificerade önskemål om översättning av vissa uttryck, eller ett visst tilltalssätt. Vissa av dem har också poängterat slutmottagarens förväntningar. Helt klart läser man in olika saker i begreppet skopos.

För att fastställa syftet, skopos, med texterna, utgår Nord från de *extratextuella externa faktorerna*. Den kommunikativa *funktionen* är det avgörande kriteriet för texten. Den kommunikativa *situationen*, å andra sidan, är av avgörande betydelse för textanalysen, eftersom den avgör den kommunikativa funktionen (2005, s. 41). Det är därmed denna situation som analyseras för att få fram ett skopos. De extratextuella faktorerna relateras till texten i sig själv men kan, enligt Nord, kommuniceras i metakommunikativa yttranden. Nord fastställer skopos först och senare strategin genom att svara på de frågor som ställs, samma metod som beskrivs ovan. Studiens två skopoi återfinns i Bilaga 1, Tabell 7.

3.3.2 Textanalys med översättningsperspektiv

Därefter följer Nords textanalys med översättningsperspektiv. I textanalysen ska texten för första gången beskrivas mer detaljerat. Detta steg hjälper översättaren att leta efter svårigheter som kan uppstå och ska fungera vägledande.

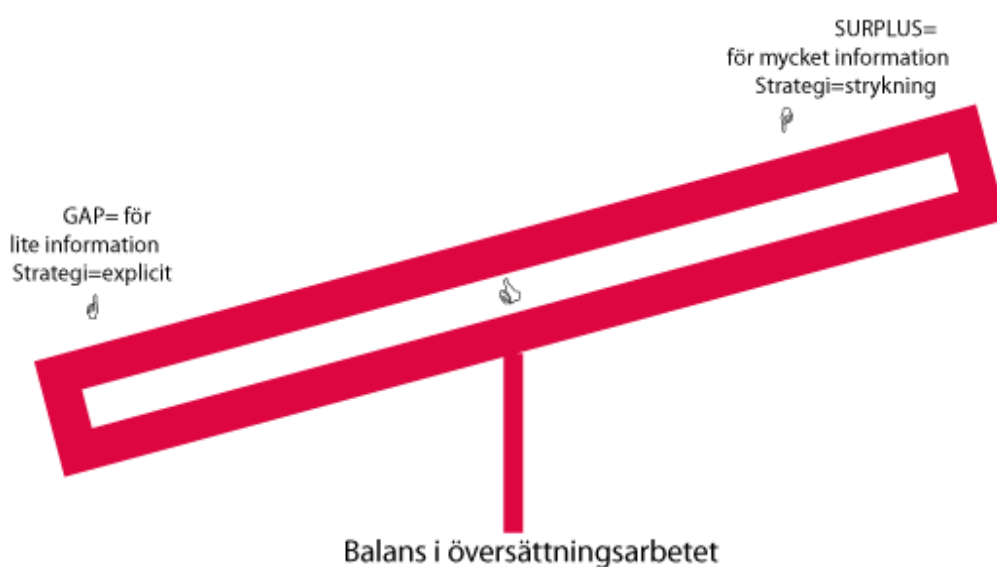
Frågorna Nord ställer handlar om författaren och sändaren (who?), sändarens intentioner (what for?), publiken texten riktas till (to whom?), kanalen eller media som detta ska kommuniceras genom (by which medium?), platsen (where?) och tiden (when?), alltså när textproduktion och textmottagande skedde, och motivet för kommunikationen (why?) Alla svaren tillsammans ger också svar på frågan om textens funktion, vilken funktion texten kan uppnå. Nord poängterar att dessa frågor ska besvaras innan man läser texten eftersom de inte ska färgas av texten utan enbart ge en vägledning för syftet (2005, s. 42.). Det skopos som nu kan formuleras har därmed sin grund i analysen av de extratextuella faktorerna. Det är påfallande hur ett *translation brief* påminner om en sådan analys (se 2.3). Det är också påfallande hur denna analys ger mer kött på benen för översättaren, utan att motsäga kundens instruktioner. Här förefaller det sannolikt att kunden har utgått från en analys av extratextuella faktorer i formulerande av sitt *translation brief*. Dock är det något för övergripande och ger inte samma handfasta inriktning på strategin som en analys enligt Nords modell. Analysen av de extratextuella faktorerna återfinns i Bilaga 1, tabell 8.

Även analys av *intratextuella faktorer* görs i flera steg. Alla steg är inte lika viktiga, det är texttypen och syftet som avgör var man ska lägga tonvikten i analysen. Nord utgår från att översättningen ska motsvaras av källtexten utom när skopos avviker från det ursprungliga syftet med texten. De frågor som ställs i denna del av analysen handlar om ämnet för texten (what subject matter?), informationen eller innehåller som presenteras i texten (what?), de outtalade förutsättningarna om bakgrundkunskap som författaren har (what not?), kompositionen eller konstruktionen av texten (in what order?), de extralingvistiska eller paralingvistiska som åtföljer texten (using which non-verbal elements?), de lexikala egenskaperna (in which words?), och syntaktiska strukturerna (in what kind of sentence?). Dessutom måste man ställa frågor om intonation och satsmelodi (in which tone?). Analysen av de intratextuella faktorerna återfinns i Bilaga 1, tabell 9.

3.3.3 Formulering av översättningsstrategi

Men själva översättningen kan ha ett annat syfte än källtexten. När detta syfte står i strid med det som källtextanalysen får fram, måste översättaren tillgripa en strategi för att självständigt, som expert på just översättning, styra översättningen åt ett speciellt håll. Här infaller steg tre i Nords modell, en översättningsstrategi som förutser kommande svårigheter. Toury påpekar att översättare som översätter för olika målpubliker antar olika översättningsstrategier och slutligen åstadkommer markerat olika slutprodukter. I jämförelsen mellan texterna och i ljuset av de uppenbara skillnaderna konstaterar han att något uppenbarligen har förändrats och "I very much doubt it that it is the cognitive apparatus as such" (Toury, 1995, s. 54). Jag kan därför anta att mina två måltexter kommer att se olika ut eftersom de har översatts för två olika målpubliker, med två olika skopoi. Eftersom min översättningsprocess mycket medvetet utgår från översättningsteorier kan jag också, enligt Toury, utforma mina strategier mer medvetet och med mer kontroll över skeendet (1995, s. 111).

Denna strategi är, för att använda Nords terminologi, baserad på en analys av *surplus* och *gap* (se Figur 3 nedan), för att identifiera var översättaren behöver gripa in. Nord ser översättaren som en medlare som gör kommunikation möjlig över gapet mellan kulturerna, inte genom att hoppa över det utan genom att få deltagarna att tro att de kommunicerar direkt med varandra på någon form av gemensam grund. Alternativet i en annan översättningsstil är att uttryckligt peka ut gapet och göra deltagarna införstådda med att de inte kommunicerar direkt utan via en medlare (Nord, 2001, s. 187). Detta motsvarar i denna studie för den första strategin Måltext 2 och, för den senare, Måltext 1. I Figur 3 på nedan har jag illustrerat detta som att nå jämvikt på en gungbräda. Där det finns för mycket information i källtexten behöver man minska och där det saknas information behöver man förstärka (se 3.4.3 för en koppling till mina arbetskategori). För att identifiera dessa skillnader behöver jag analysera källtexten och i en jämförelse med mina två skopoi se var skillnaden ligger så jag vet var jag behöver en strategi för att avvika från källtexten på ett sätt som uppfyller måltextens syfte. Översättningsstrategin återfinns i Bilaga 1, tabell 10.

Figur 3. Beskrivning av kompensation vid Gap/Surplus.

3.3.4 Parallell utvärdering

Slutligen infaller under steg fyra en parallell utvärdering av strategin medan översättningen fortgår. Här återfinns det som Nord kallar *translation loop* (2005, s. 36-39). Här måste översättaren backa ett eller flera steg på grund av att strategin måste modifieras när ny kunskap påverkar helhetssynen. Här ligger också huvudsyftet med studien eftersom det är skopos påverkan på översättningsstrategin som granskas i första hand. Det är dessa överväganden som återfinns i resultatdelen.

3.4 Min arbetsordning för loopregistrering

Nords loopmodell visar att loopar inträffar på alla ställen i översättningsprocessen, se Figur 1 s. 9, efter Nords modell (2005, s. 39).

- Steg 1 Mellan Tolkning av translation brief och Analys av källtexten (KT)*
- Steg 2 Mellan Analys av KT och Planering av översättningsstrategi*
- Steg 3 Mellan Planering av översättningsstrategin och Framställning av måltextern (MT)*
- Steg 4 Mellan Framställning av MT och Tolkning av translation brief*

Förutom dessa återkopplingar som följer processens riktning moturs, förekommer det återkopplingar vertikalt och horisontellt:

- Steg A Mellan Analys av KT och Framställning av MT*
- Steg B Mellan Planering av Översättningsstrategi och Tolkning av translation brief*

I min studie ligger den grundläggande dokumenteringen av loopar i steg 1 ovan, detta är det material som ligger till utgångspunkt för studien. Själva avgörandet om något är en loop eller inte ligger närmast i steg 3 och det är här jag redovisar resultat i form av antal i den kvantitativa studien (se 5.2). Utfallet, mina översättningsbeslut, återfinns även i steg 6 och 4, och det är här jag klassificerat de översättningsstrategiska åtgärder jag har gjort, det vill säga hur jag löst problemen som loopen gjort mig uppmärksam på. Dessa resultat i form av kategorier och textlösningar återfinns i den kvalitativa studien (se 5.3). Loopar i steg 2 och 5 är därmed inte dokumenterade i denna studie men de beslut som tagits även i de stegen har påverkat slutresultatet: Måltext 1 och 2. De teoretiska stegen ovan från Nords modell har jag lagt in i min egen utveckling av en metod baserad på modellen för att identifiera och katalogisera loopar, se Tabell 2 nedan.

Tabell 2. Arbetsordningen steg för steg

	<i>Definition av arbetsuppgift</i>
Läge 1	Genomläsning (inskrivning) av källtexten. Markering av möjlig loop med överstrykningspenna i texten samt loop i marginalen. Markering vilket skopos som berörs samt tänkbar kategori.
Läge 2	Grovöversättning med Trados. Vid Loop?-markering – kontroll mot skopos.
Läge 2a	Om skopos ger direkt svar för en lösning – ignorera. Ingen registrering i kalkylark.
Läge 2b	Om skopos inte ger svar - komplettera översättningsstrategin i skopos anda. Notera loopen i kalkylarket med radnummer samt tänkbar kategori.
Läge 3	I samband med eftertextbehandling kontrollera att den grundläggande strategin har genomförts.
Läge 3a	Kontrollera att ny strategi från 2b genomförts konsekvent.
Läge 3b	(Enbart Skopos II) Ta bort onödiga textmassa som referenser, sammanfattningar och upprepningar samt utvikningar.
Läge 4	(Enbart Skopos II) Omstrukturera texten.
Läge 5	(Enbart Skopos II) Ersätt text med illustrationer och faktarutor.
Läge 6	Slutkategorisering av loopar i kalkylarket. Justering när senare kategori lagts till. Om loop kategoriserats under flera kategorier, välj den som bäst överensstämmer. Notera radnummer och uppdatera förteckningen.

Rent praktiskt har jag använt översättningsverktyget Trados 2007 för att översätta texten inledningsvis och sedan har arbetet med att bearbeta denna grovöversättning för två olika skopoi tagit vid. Översättningsverktyget Trados gör det möjligt att arbeta med källtext och måltext samtidigt samt återanvända valda översatta fraser, vilka i och för sig inte var speciellt många. Speciellt underlättade det dock för de många fotnoterna och referenser till andra verk och andra forskare som skulle stå kvar på engelska. Denna första grovöversättning överensstämde mer med syftet för Måltext 1 än Måltext 2 så till viss del kan man säga att Måltext 2 delvis utgick från Måltext 1 men under grovöversättningen noterade jag när Måltext 2 skulle kräva en annan översättningsstrategi. Måltext 2 har slutligen redigerats i InDesign för att få en trovärdig tidskriftsmässig utformning. Här har jag också lagt till faktatexter och strukturerat om texten. Detta är dock inte egentligen en översättningshandling utan mer en redaktörs uppgift. Som översättare skulle jag dock ha gett förslag på dessa ändringar. Detta diskuteras mer utförligt under Diskussion men förklarar utseendet på Bilaga 4.

3.4.1 Formulering av Skopos I

För **Skopos I** i studien är syftet att se vikingarna med samma ögon som författaren gör, med irländarnas ögon, för att åstadkomma en medveten kulturell förändring där vikingarna blir oss främmande så länge läsningen pågår, i enlighet med källtextens utgångspunkt, ett sätt att bevara det som Nord kallar textens relativa geografi (2005, s. 68). Här förväntar jag mig att få vara ytterst medveten om existerande normer för att bryta mot dem (se Tabell 7 i Bilaga 1).

Toury beskriver hur översättaren tar till sig de normer som existerar och manövrerar mellan de begränsningar som normerna innebär i sin översättning. Dessa begränsningar är av olika slag och i olika grader, och går, enligt Toury, långt utöver exempelvis själva källtexten och språkskillnaderna (Toury, 1995, s. 53-54). Han påpekar också att översättare som jobbar med olika förutsättningar, exempelvis översätter för olika typer av publik, använder olika strategier och slutresultatet blir därmed märkbart olika. Detta hänför Toury till den socio-kulturella begränsningen. Beställaren här är en förläggare av fackböcker som vill bevara källtextens unika utgångspunkt. Detta kan komma att kräva ett medvetet brott mot gällande normer. Här är också Reiss förståelse av texttyper och genrer intressant (se 2.2) vad det gäller vad läsaren förväntar sig av en facktext respektive en populärvetenskaplig text.

3.4.2 Formulering av Skopos II

För **Skopos II** ska inte det främmande prioriteras utan bara den nya kunskapen om vikingarna. Som Reiss har visat bär texttypen på vedertagna normer som gör att vi känner igen oss (se Reiss och Vermeer 1984; Reiss 2000). I en populärvetenskaplig artikel måste språket flyta och bara vedertagna termer kan användas utan förklaring. Att i detta fall applicera ett kulturellt filter på källtexten gör att vikingarna återigen blir våra förfäder, Irland blir en främmande plats, och texten anpassas därmed till den vedertagna normen. På samma sätt måste ett kulturellt filter deaktiveras, det som de engelsktalande eller irisktalande författarna har applicerat till våra nordiska namn, ord och seder (se 2.4.1 och jämför House' kulturella filter i *covert translation*). Förändringarna här förväntas bli subtila men talrika och omfatta både meningsbyggnad, ordval och innehåll. Beställaren här är utgivaren av en populärhistorisk tidskrift (se Tabell 7, Bilaga 1).

3.4.3 Val av arbetskategorier och grafisk redovisning

För att visa sambandet mellan källtexten och dess två olika skopoi använder jag ett kalkylark med alla radnummer och alla loopar specificerade. Eftersom det är 623 rader i min källtext är det svårt att göra en fullt detaljerad grafisk sammanställning, trots allt inträffar loopar bara i en bråkdel av texten, och jag väljer därmed att se på texten i sjok om 50 rader samt en avslutande 70-radersbit.

Däremot finns det inga problem med att särskilja på när en loop inträffar och när jag ställs inför en vanlig översättningsutmaning. Loopsituationen identifierar jag genom att ställa mig frågan: är mitt skopos på något sätt vägledande för hur jag ska välja att översätta här? Om svaret är ja markerar jag en loop eftersom detta val gör att jag måste gå tillbaka i texten och till beskrivningen av textens skopos för att korrigera den ursprungliga strategin till att omfatta även denna problematik. För varje sådan loop sker en korrigering och för varje korrigering bör framtida problem av liknande karaktär få en viss vägledning och eventuellt bli färre. Dock kan något som förefaller vara ett vanligt översättningsval längre fram i texten visa sig vara ett skoposberoende problem. Då inträffar inte loopen första gången fenomenet uppkommer utan först när det registreras i processen som ett problem. Dessa loopar kommenterar jag separat i den kvantitativa analysen (se exemplet med *gateway community* i 5.3) eftersom det inte är problemet de motsvarar som är orsaken till loopen. Det problemet har redan lösts på något sätt. Det är en senare förekomst av en tidigare skenbar lösning av ett problem som betyder att strategin måste omformuleras för att texten ska uppfylla sitt syfte. På samma sätt registreras en del fall inledningsvis som loopar men den strategi jag har valt vid ett liknande tillfälle tidigare visar sig applicerbar och orsakar ingen ny loop. Dessa är också borttagna från materialet.

Varje loop hänförs redan vid den kvantitativa undersökningen till en kategori. Här ska då bara specifika skoposrelaterade problem noteras och inga generella översättningsproblem som exempelvis syntaktiska svårigheter. Mina arbetskategorier är listade nedan i Tabell 3.

Tabell 3. Studiens kategorier

<i>Arbetskategori</i>	<i>Min definition</i>
Namn	Berör egennamn och andra namn, som platsnamn, som förekommer i texten där det finns olika alternativ för stavning och språk.
Ref	För referenser i texten till andra forskare samt fotnoter.
Mål+	För de fall när den nya målpubliken har mindre kunskap än ursprungspubliken, källpubliken, och kan behöva hjälp att förstå sammanhanget.
Käll+	För de fall när den nya målpubliken har större kunskap än ursprungspubliken och det behövs antingen ett tillrättaläggande av en generalisering, en strykning eller en ändring.
Ø+ (ny)	För de fall när både mål- och källpublik kan behöva hjälp på traven, framförallt med iriskan. Iriska är officiellt språk på Irland, obligatoriskt i skolan, men kunskapsnivån är skiftande. Detta gäller i ännu högre grad för engelsktalande publik utanför Irland. <i>Denna kategori lades till i slutskedet.</i>
Term	När en term används som kan översättas med en svensk term men som kanske kan behöva förklaras eller formuleras annorlunda beroende på hur jag uppfattar publikens bakgrundskunskaper. Framförallt för

<i>Arbetskategori</i>	<i>Min definition</i>
	Måltext 2 men terminologiutredning även viktig för Skopos I för att försäkra mig om att termer överlappar varandra mellan språken.
Form (ny)	När själva formateringen behöver ändras, alternativt uppställningen. Exempelvis innehåller originaltexten en sammanfattning. <i>Denna kategori lades till i slutskedet.</i> De flesta formatförändringar inträffade i textbehandlingsskedet, efter själva översättningen, och redovisas därför inte kvantitativt

Hela tiden gällde det att vara uppmärksam på undersökningens syfte: att granska vad två olika skopoi betyder rent praktiskt i översättningsarbetet och vilka loopar de orsakar. Inom översättning förekommer det i grova drag två typer av översättningsproblem. Det finns allmänna översättningsproblem i och med att språk ser olika ut, vilket exempelvis kan leda till ordklassbyten och neutrala istället för könsbestämda syftningar. Nord definierar sådana problem som pragmatiska, konventionsrelaterade eller lingvistiska (2005, s. 176). Det finns också specifika problem som uppkommer i en specifik text. De problem som är textspecifika går det inte att skapa regler för, här är det istället översättarens förmåga, eller, som Vermeer och Nord kallar det, expertis, som avgör vad som blir den slutliga lösningen. Generella översättningsproblem ska inte ge upphov till en översättningsloop eller en korrigerande av strategin, även om sådana kan försinka takten avsevärt på översättningsarbetet. Därför sorterades alla sådana typer av problem bort. Enligt Nord är det funktionen i och för källtexten som avgör om översättningens skopos kräver att detta textspecifika problem behöver någon form av transfer (2005, s. 166).

Min målsättning var hela tiden att ha syftet med översättningen för ögonen. Enbart när översättningen krävde en blick tillbaka på översättningens syfte blev problemet en del av undersökningsmaterialet. Här kom mina kategorier in. Jag ställde mig frågor som: Vilken bakgrundskunskapsnivå ska jag utgå ifrån? (Skopos I), Är detta nödvändigt eller kan jag ta bort hela stycket? (Skopos II), Ska jag försvenska namn och bokstäver? När ska jag göra tillägg i texten och när ska jag lägga tillägg i fotnoter? Ska jag behålla källtextens formateringar? Kan jag ersätta källtextens specifika formulering med en mer allmänt hållen? Vad gör jag åt delvis felaktiga beskrivningar av skandinaviska företeelser? Hur synlig ska jag vara som översättare? Hur synlig ska författaren vara? Dessa problem kallar jag *översättningsstrategiska problem* och de ger upphov till en loop när jag i mötet med texten inser att den strategi jag bestämt mig för inte håller, antingen fullt ut eller bara delvis. Även dessa påverkar hur snabbt en översättning fortgår och ju bättre en översättningsstrategi förutser dessa problem, ju färre loopar lär behövas, även om det fortfarande kan ta tid att hitta en bra lösning eller, ibland, rätt lösning.

Jag kategoriserade looparna allt eftersom jag träffade på dem och fann att alla kunde sorteras in under kategorier. Jag hade utgått från fem kategorier inledningsvis men två till gav sig till känna under arbetet, en kategori för kunskap som både käll- och målpublik är främmande för, i olika grad, samt formatrelaterade loopar. Eftersom jag valt en text som skulle vara utmanande kulturellt sett, i och med att något vi upplever som vardagligt, vikingarna och deras skandinaviska hemländer, har en exotisk klang för källpubliken medan det omvända gäller för allt som har med Irland och Storbritannien och dess grannar att göra, visste jag redan innan att

dessa företeelser skulle betyda en utmaning för mig som översättare. Det blev tydligt i den kvantitativa undersökningen att det irländskt-engelska var ett större problem än det skandinaviska och märkligt nog ställde termerna till relativt stora problem. Trots att översättningsuppdraget, min textanalys för översättningsuppdraget och den strategi jag utformat utifrån dessa två kriterier gav ganska tydliga riktlinjer, tvingades jag ofta ta ställning till varje enskilt fall istället för att kunna tillämpa en och samma strategi på alla liknande loopar. Det fanns en oklarhet i vad jag kunde förvänta mig att målpublikerna redan kände till och det visade sig i att antalet loopar baserat på just denna avvägning blev mycket stort (jämför Nords Gap/surplus i Figur 3 s. 16).

3.4.4 Avgränsningar i enlighet med Nords begrepp

Nord bygger sin *looping model* (2005, s. 36ff) på det faktum att textfunktionen ytterst bygger på vilken kommunikativ situation den utspelar sig i, både vad det gäller källtexten och måltextern. Eftersom översättaren egentligen inte är en typisk läsare kan, enligt Nord, hans eller hennes uppfattning om måltexterns funktion inte vara den avgörande. Istället är det textens skopos formulerat i ett *translation brief* som är avgörande. Det är också det som källtexten måste underordnas. Om översättaren lyckas med att rätta sig efter det initiativtagaren eller beställaren, *the initiator*, önskar sig kommer måltextern att överstämja med måltexterns skopos. De loopar som uppkommer är en del av översättningsprocessen. Efter att beställaren har bestämt skopos för måltextern är det översättaren som tar över som expert på översättning. Denna process inkluderar enligt Nord att översättaren vid olika steg i översättningen ser tillbaka på de faktorer som granskats tidigare, så kallade loopar, och lägger till den nya kunskapen som infunnit sig för att bekräfta eller korrigera analysen och förståelsen av uppdraget. Nord drar en parallell till den hermeneutiska cirkeln (2005, s. 39) där delarna tillsammans utgör helheten och där text förklarar text.

Denna utgångspunkt kompliceras av att Nord även använder begreppet lojalitet (se 2.3 och 3.2.2 för definition) i samband med denna teori, något som Pym definierar som en preskriptiv dimension (2010, s. 55). Denna lojalitet mot avsändare, beställare och mottagare, tolkar jag, ska fungera som ett skydd mot övertramp av endera parten och vara vägledande för när man som översättare ska tacka nej till en viss översättning. Pym påpekar dock att Nord i sin egen översättning av Bibeln i ett förord har specificerat syftet med översättningen och detta anser hon räcker för att undvika kritik: "Nord ultimately claims that translators have the right and responsibility to do what they see fit" (Pym, 2010, s. 56). Eftersom jag i denna studie har rollen av både beställare och översättare omfattar lojaliteten enbart även författaren och mina fiktiva slutkonsumenter, men däremot inte egentligen de som läser mina översättningar i samband med granskningen av min studie.

Alla delar av Nords modell har inte använts och alla frågor har inte besvarats. Jag har valt ut de frågor och områden jag ansåg relevanta. Nord säger själv att om skopos finns så är det bara de skoposrelevanta faktorerna som behöver analyseras i källtexten (2005, s. 184). På grund av att bara en del av det som tas upp i hennes didaktiska modell granskas i studien finns det mer som kan analyseras i materialet. Eftersom hennes modell är så omfattande, 76 frågor enbart på källtexten, kan det finnas fler områden som var relevanta att analysera men det finns inget i materialet som tyder på att det hade påverkat synen på processen, utan i sådana fall snarare

standarden på måltexterna. Denna avvägning har gjorts med tanke på att Nords modell är utformad för att träna blivande översättare medan min studie är utformad som ett verkligt översättningsuppdrag (se 3.5 nedan angående ekologisk validitet).

3.5 Ekologisk validitet

Ekologisk validitet garanteras på så sätt att översättningsdelen av denna studie har utformats för att så långt det är möjligt påminna om en verklig översättningssituation. Jag arbetar således i mitt eget kontor, med min egen dator och mina egna program. De faktorer som avviker från de vanligaste översättningsuppdragen är att jag här själv har initierat översättningen och bestämt skopos, samt att jag översätter texten två gånger. Dessutom har jag haft en mer generös deadline än vad jag brukar ha. För att motverka att dessa extraordinära faktorer ska påverka studiens validitet har jag använt en befintlig mall från en översättningskund för mitt *translation brief* samt satt en deadline på de olika momenten av översättningen och inom det tidsutrymmet har översättningsarbetet huvudsakligen utförts. För Måltext 1 och 2 har jag haft en vecka för inskrivning av källtexten och två veckor för grovöversättningen i översättningsprogrammet Trados¹⁰ samt en vecka för separat bearbetning av Måltext 1 och 2. Utöver det har två dagar ägnats åt redigering av Måltext 2 i sidproduktionsprogrammet InDesign, vilket är en kort men inte onormalt kort arbetstid. Under denna redigering har jag också relativt godtyckligt valt bilder att illustrera artikeln, en del mina egna och andra sådana jag skulle behöva tillstånd för att reproducera. Valet av illustrationer och tillstånd för reproduktion av bilder tar annars längre tid. Efter synpunkter från facktextgranskaren har vissa ändringar senare gjorts i måltexterna, vilket dock kan jämföras med önskemål om ändringar från kunden efter lämning, något som också är en del av en vanlig översättningssituation. Efterbearbetning av måltexterna har bland annat bestått i formatering, korrekturläsning med korrigeringar.

4 MATERIAL

4.1 Källtexten

Översättningarna görs av kapitel 3 i boken *The Vikings in Ireland* av Mary A. Valante, totalt 23 sidor. Boken innehåller åtta kapitel som alla berör olika tider och/eller ekonomiska företeelser för denna historiska tidsperiod. Efter två inledande kapitel framstår kapitel tre som det mest grundläggande vad det gäller att formulera en beskrivning av det som författaren inriktat sig på: vikingarnas påverkan på Irland vad det gällde bosättning, ekonomi och stadsbildning. Kapitlet kan i stort sett läsas fristående och fungerar därför som en enstaka artikel i en tidskrift (skopos II) likaväl som ett kapitel i en samlingsbok, alternativt som ett av övriga kapitel i en komplett översättning (skopos I). Omfånget på översättningen motsvarar även kraven på en mastersuppsats i form av en egen översättning med kommentar.

¹⁰ Trados är ett program med översättningsminne som ofta används vid översättning av repetitiva texter. I detta fall var det fotnoterna som var repetitiva och det var de som underlättades via användandet av Trados. Via översättningsminnet upptäcktes också en del fel i källtexten som i min utskrift, se Bilaga 2, markerades med sic!.

4.1.1 Bakgrund till källtexten

Mary A. Valante, en forskare från USA, uppger i bokens förord att hon skrev boken, utgiven 2008, under en tjänstledighetsperiod 2004-2005. I inledningen påpekar hon att den skandinaviska bosättningen i medeltidens Irland har varit föremål för mycket forskning både tidigare och under senare tid. Utgrävningar i Dublin under 1970-talet, speciellt i området Wood Quay och senare Temple Bar, och även i Waterford, Wexford och Cork samt Cloghermore och Woodstown, har gjort att vikingarna är populärare än någonsin, både inom forskning och hos folk i gemen. Primärkällor från många olika håll och synvinklar existerar: irländska, skandinaviska, anglo-saxiska, walesiska och skotska bland andra. Men trots detta, trots mängden arkeologiskt fyndmaterial och samtida källskrifter, påpekar Valante, saknas det en detaljerad studie av urbaniseringen och ekonomin i vikingatidens Irland. Forskare har fokuserat på andra aspekter av denna period. Den långtgående påverkan som urbaniseringen och städernas ekonomi innebar har i stort sett ignorerats av historikerna, enligt Valante. Under tiden pågår utgrävningar och mer och mer nytt material publiceras. Trots det, påpekar Valante, har ingen monografi över ämnet publicerats på senare år. Totalt har bara en handfull forskare skrivit om ämnet vikingatidens Irland och den senaste publicerades 1882, även om en skrift även publicerades 1922 dock i detta fall kritisk till bilden av vikingarna som något mer än de ansvariga för destruktiva räder. Även om bidrag om vikingatidens Irland ofta ingått i andra publikationer har inget fullängdsarbete på temat skrivits på över 80 år. Det är detta som är Valantes uppdrag. Hennes nyckelord är *urbanisering*. Det var vikingarna som grundade Irlands städer. Städernas marknadsplatser, speciellt i Dublin, gav Irland en plats i ett större ekonomiskt system. Tack vare att konceptet stad inte fanns i Irland före vikingarna kan en studie ge oss en bättre uppfattning om vad vikingarna själva la in i begreppet.

Valante anser att tendensen hos forskare både i och utanför Irland att ignorera vad andra har kommit fram till är djupt olycklig och därför anser hon att hennes samlade bild av skeendet är nödvändig. Boken har rikligt med referenser till andra forskare och deras teorier och arbeten och detta bedöms kritiskt av Valante. Även det ursprungliga källmaterialet får plats, exempelvis från de isländska sagorna och de irländska krönikorna. I Valantes bok återfinns också kartor över arkeologiska fyndplatser från olika perioder, en ordlista samt ett släkträd.

4.2 Parellellitteratur

Det finns gott om populärvetenskaplig parallelllitteratur på den irländska marknaden. Exempelvis *A Story of Dublin: The people and events that shaped the city* (2000) av John McCormack där avstampet till och med tas före vikingarnas grundande av staden. För en övergripande bild av hur det påverkade Irland som land finns *The Concise History of Ireland* (2000) av Seán Duffy där det klart framgår vilken kort period det handlar om för vikingarna i Irland. Personligen har jag uppskattat *How the Irish Saved Civilization* (1995) av Thomas Cahill för en medryckande berättelse över skeendet med gott om källmaterial. För en beskrivning av platserna som nämns men ännu mer för förståelse av hur man i dag ser på vikingarnas tid i Irland är de till stor hjälp. Genom att läsa flera böcker om denna tidsperiod parallellt med översättningsarbetet får jag också en förståelse för när författaren bestrider vissa populära uppfattningar.

I Sverige hade förut Alf Henriksson en mycket tongivande plats som författare av populärvetenskapliga verk om den aktuella tidsperioden. I dag är det närmast historieprofessor Dick Harrison som fyller den platsen, för övrigt aktuell under våren 2010 med en teveserie om vikingatiden. Henrikssons och Harrisons blandning av folkbildare och populärhistoriker med en förmåga att göra historia levande passar mig väl. Folkbildarbiten är speciellt viktig för här ser jag hur de valt att stava nordiska namn samt hur de behandlat de isländska sagorna. Bristen på tidig norsk litteratur visar sig också i nutiden för Alf Henrikssons *En Skandinavisk Historia: Norge och Sverige under 1000 år* (1992), börjar i princip efter händelserna som berörs i min källtext. Henrikssons *Dansk Historia I* (1990) däremot är mer tillmötesgående med beskrivningar av de danska härskare som återfinns i källtexten. En bred bild av skeendet får jag i *Vikingaliv* av Dick Harrison och Kristina Svensson (2007) där exempelvis *Skiringssal* och *Kapupang* tas upp (se 5.3) men även *The History of English: A Textbook for Students* av Bengt Odenstedt (2000) är till hjälp. I den sistnämnda går Odenstedt igenom hur låneord färgat av sig på engelskan och han tar specifikt upp vikingatiden. En annan bok om språk, *Vikingarnas språk 750-1100* av Rune Palm (2004) ger goda uppslag för hur isländska källtexter ska behandlas.

Utöver det har jag använt många webbplatser, för exempelvis Historiska Museet i Stockholm, Birka, Kaupang samt de fornnordiska sagorna för att få en uppfattning om när allmänbildningen omfattar vissa begrepp och när de hamnar inom fackområdet (se litteraturförteckningen).

4.3 Källtextens facktermer

Något som är utmärkande för facktexter är förekomsten av termer. I termanalysen granskas några av de uttryck som förekommer (se Tabell 11 i Bilaga 1). Jag övervägde först att lägga in historiska platser som numera inte är välkända utanför arkeologkretsar i termanalysen, som Kaupang (Norge), Annagassan (Irland) och Hedeby (Danmark). Dessutom fanns det vissa historiska gestalter som också verkar oerhört välkända inom arkeologkretsar men som inte överlevt i vanlig allmänkunskap, som Ragnar Lodbrok, Ivar Benlös(e), Olaf av Dublin, för att inte tala om Sitric av Dublin – så känd i Dublin, så okänd här. På sätt och vis används deras namn som termer eftersom de för med sig kunskap om år, kultur, historia. Jag valde dock att istället koncentrera mig på att hitta rätt form för dessa namn, och avskrev dem från termutredningen. Istället blev termerna jag utredde de arkeologispecifika samt de specifika termerna för mötet mellan kristna och hedniska kulturer, och vissa historiska termer. Som tidigare har påpekats är det viktigt med rätt term i en facktext. Terminologiutredningen hjälpte mig att förstå innebörden av termer i källspråket och i målspråket för att identifiera eventuella skillnader, och också varför de inte förklarades i källtexten. För de flesta uttryck använde jag Nationalencyklopedin och Svenska Akademiens Ordbok även om jag kontrollerade med andra källor.

5 RESULTAT

5.1 Allmänna observation av studien

För att åstadkomma en empirisk undersökning som ska kunna återupprepas var det nödvändigt att i varje skede definiera exakt vad som kontrollerades, vilka kriterier som gällde, vilken ordning som följdes samt vad som orsakade kategoriseringsproblem. Lika viktigt som att säga vad som ingick i studien var att säga vad som inte ingick och varför. Huvudsyftet var som tidigare påpekats att identifiera det som Nord kallar loopar i översättningsarbetet, och i detta fall de loopar som var avhängiga av textens skopos, för att få en uppfattning om vad skopos praktiska betydelse för en översättning.

Nord poängterar det praktiska i att ta itu med saker i den ordning de dyker upp (Nord, 2005, s. 89) och därför noterade jag rad för rad när looparna inföll i en diakronisk studie vilket också gav mig empiriskt underlag för en kvantitativ studie, se 5.2 (se också Figur 6 och 7 s. 29). Jag kunde granska vilken skillnad skopos innebar genom att jämföra arbetsgången för Måltext 1 med Måltext 2 som hade varsitt skopos. Jag kunde följa inte bara när och hur ofta en loop inträffade i mina två olika översättningar utan även till vilken kategori looparna hörde. Genom en mer detaljerad analys av både kategorier och enskilda exempel kunde jag studera hur kulturspecifika företeelser behandlades och vilka som åstadkom en loop, se 5.3, och vad denna loop i sin tur ledde till för åtgärd, se 5.4 (se också Figur 12 i Bilaga 1).

Eftersom jag hade samma källtext och eftersom den översattes av samma person, mig själv, vid samma tid var det enbart måltextens syfte som definierat i ett translation brief som skiljde sig åt. Jag hade under översättningens gång haft en känsla av att Skopos I, den mer trogna översättningen, krävde mer reflektion och fler förändringar av den översättningsstrategi jag formulerat inledningsvis. Jag gjorde oftare en anteckning i marginalen om tänkbara loopar för Måltext 1. Den kvantitativa undersökningen bekräftade denna känsla (se Figur 5, s. 28). Arbetet med Skopos II, en översättning för en ny typ av målgrupp och en ny publiceringssituation för Måltext 2, krävde i och för sig betydligt större ingrepp i texten, men dessa ingrepp krävde färre överväganden (se Figur 5, s. 28).

I och med att jag rapporterade loopar utifrån radnummer och kategorier framgick det dock inte när samma företeelse i källtexten krävde en förändring av översättningsstrategin i båda måltexterna. Jag gjorde därför en kompletterande analys och fann att detta inträffade vid 27 tillfällen. Skopos I hade totalt 64 loopar medan Skopos II hade 32. Det var med andra ord bara vid ett fåtal tillfällen (5) som enbart Skopos II tvingade mig att justera min översättningsstrategi (se Tabell 5, s. 30 för de gemensamma looparna och Tabell 6 s. 31 för exempel på vilka loopar som var gemensamma).

5.1.1 Praktiska hänsyn under översättningen

Avslutningsvis bearbetades texterna en sista gång i sin egen rätt, det vill säga utan en blick tillbaka på källtexten, för att se till att språket var enhetligt. Här gjordes ytterligare ändringar, som korrigering av stavning för att få större kongruens, samt, för Måltext 2, en avsevärd

strykning av text¹¹. Mycket som upplevdes som upprepningar eller var irrelevant försvann i det skedet för att få texten från Måltext 2 ner i publicerbart omfång. Här var det svårare att dokumentera looparna eftersom textredigeringsarbetet i betydligt större utsträckning böljade fram och tillbaka och utfördes parallellt i båda måltexterna. Därför ingår det arbetet inte i det kvantitativa underlaget. Däremot återfinns resonemanget i den kvalitativa undersökningen.

Den kvalitativa undersökningen gick sedan in i detalj på de sju olika kategorierna (se 5.3.1–5.3.4) och de loopar de enskilda företeelserna hade orsakat (se Tabell 4, s. 28 samt Figur 4 och 5 ss. 27-28). Jag såg ett tydligt mönster i hur Måltext 1 tvingade mig att bortse från mina egna förkunskaper och sätta mig in i en imaginär arkeologisk-historisk kunnig allmänhet. Mina egna förkunskaper om Irland efter att jag under fyra års tid bott i Dublin hjälpte mig att ta ställning till hur jag skulle behandla irländska referenser, och även hur jag skulle kunna förklara ytterligare via fotnotsystemet, speciellt för kategorin där det typiskt iriska var främmande för både käll- och målpublik. I Måltext 2 valde jag att behålla en del som exotiska markörer men där var det om möjligt balansgången mellan lagom och för mycket som gav upphov till vissa loopar, exempelvis frågan om jag skulle behålla icke-svenska bokstäver eller inte.

I några fall skedde loopens första gången något dök upp i texten, i andra fall var det en justering i ett senare skede eftersom den fastslagna strategin tätt sig som för arbetskrävande i det långa loppet, något Shakespeare skulle ha känt igen från sin formulering av eftertankens kranka blekhet. Ibland kunde en favoritlösning helt enkelt gå stick i stäv med resten av textens ton. Tack vare den kvalitativa analysen kunde jag uppmärksamma även dessa typer av loopar.

5.1.2 Hänvisningar till måltexterna

De hänvisningar till måltexten som förekommer anger radnummer där citatet återfinns. Av copyright-skäl återfinns källtexten i Bilaga 2 (källtext) som inte publiceras elektroniskt, och översättningarna återfinns i Bilaga 3 (Måltext 1) och Bilaga 4 (Måltext 2) som inte heller publiceras elektroniskt. Hänvisningar till Måltext 2 saknar radmarkering eftersom den är omarbetad för en tidskrift. Istället hänvisar jag till aktuell sida i Bilaga 4. Båda texterna ska i översättning duga att publiceras i befintligt skick med författarens goda minne, dock ska man hålla i åtanke att de har översatts för specifika syften – Måltext 1 för publicering som ett kapitel i en fackbok och Måltext 2 för en populärvetenskaplig tidning.

5.2 Den kvantitativa studien

Under själva översättningsarbetet sätts min översättningsstrategi på prov och när underlaget från mitt *translation brief* och min textanalys inte räcker till för ett direkt beslut markeras detta som en potentiell översättningsloop med hjälp av överstrykningspenna och radmarkering i källtexten. Denna visuella markering återkommer jag till under översättningens gång och om det krävs en loop, någon form av blick tillbaka, kategoriseras loopens preliminärt. Radnummer noteras där en loop uppkommer samt vilket skopos det handlar om, och för vilken arbetskategori. Därmed får jag en ögonblicklig blick för hur vanligt förekommande det problemet är och om det finns ett mönster. De slutliga kategorierna skapas jag i efterhand och justerar därefter den preliminära

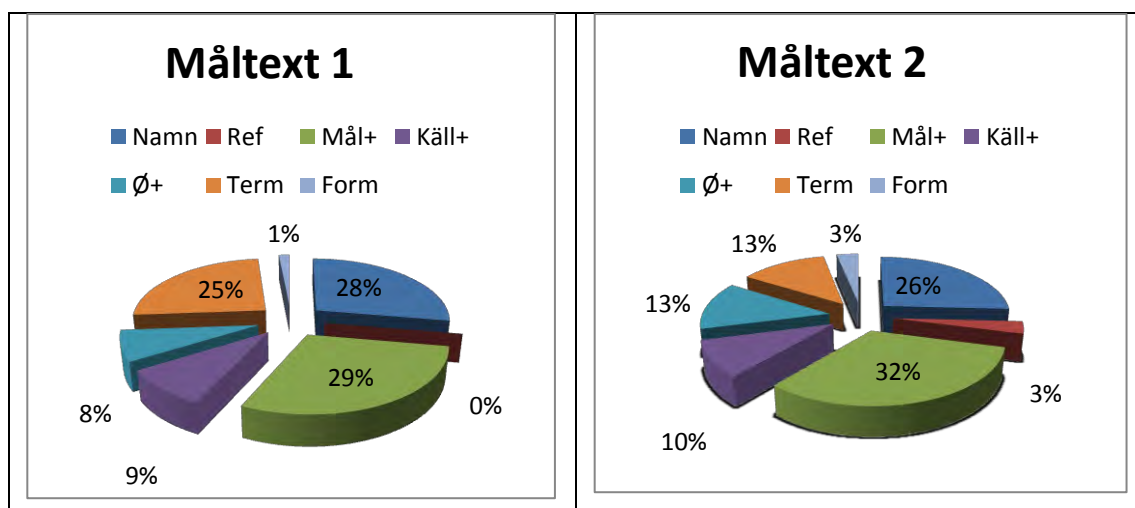
¹¹ Se Toury, 1995, s. 59 för en diskussion om vad stora strykningar innebär för texten. Där påpekar han att detta ofta även påverkar textsegmenten, och att en strykning på ett ställe kan leda till ett tillägg på ett annat ställe.

uppdelningen. Några loopar får byta kategori när en ny tillkommer där de passar bättre. Några som jag har sorterat in på två ställen jämförs mot kriterierna för kategorin och får sedan en slutlig placering i en enda kategori (se 3.4.3, och Tabell 2 s. 17). Även om mitt teoretiska underlag är grundat på Nords översättningsorienterade textanalys så är valet av text så pass avgörande att andra texter bör vara inom samma textgenre om de ska kunna jämföras med utfallet av denna studie. Mina bakgrundskunskaper påverkar också i viss mån, speciellt i arbetet med Måltext 2 (se 6.2).

För de rent praktiska lösningarna i Måltext 1, som översättarens anmärkning i fotnoter, har jag använt praxis från Venutis översättning av Derrida (2004). För de mer generella praktiska tillämpningarna är det avsnitten i Williams och Chestermans *The Map* (2002) som handlar om Masteruppsatser för översättare, samt riktlinjer från Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet som har förmedlat referensramarna för min översättning med kommentar. Antalet loopar bildar underlag för den kvantitativa undersökningen medan kategoriseringen bildar underlag för både den kvantitativa och den kvalitativa studien. Kategoriseringen av översättningsvalen ger ytterligare information utifrån slutprodukten.

5.2.1 Studien i siffror

Under själva textanalys- och översättningsarbetet registrerar jag 64 loopar för Måltext 1 och 32 loopar för Måltext 2. Jag kategoriserar dem under de sju arbetskategorierna specificerade i 3.4.3. Siffrorna för antalet loopar, se Tabell 4 sidan 28, visar att Skopos I oftare kräver en loop för att korrigera strategin men att båda skopoi har mest problem med de fall när den ursprungliga publiken har väsentligt större bakgrundskunskaper än den nya publiken, samt i namnkategorin. Måltext 1, som skrivs för en fackpublik, redovisar lite oväntat en betydligt högre siffra för loopar orsakade av termer, än populärvetenskapliga Måltext 2. Å andra sidan är det enbart Måltext 2 som gör en loop för kategorin Ref. Där har Måltext 1 inga problem vilket är ganska väntat eftersom Skopos I sammanfaller med det ursprungliga syftet för texten, akademisk textproduktion, där fotnoter och referenser är en del av stilen.

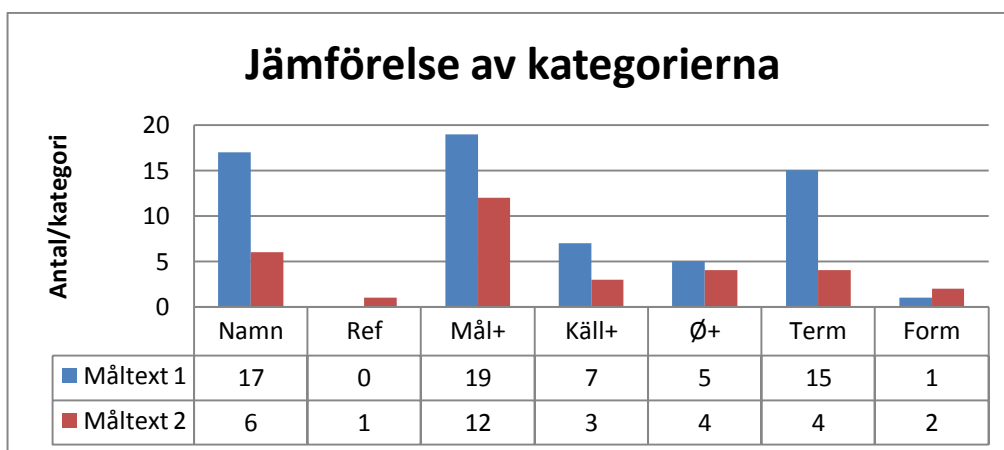
Figur 4. Looparna i procent per kategori för Måltext 1 och 2

De olika måltexterna skiljer sig åt (vilket framgår av Tabell 4 nedan) men ser man närmare på kategorierna så ser bilden ganska likartad ut för Måltext 1 och Måltext 2 procentuellt sett (se Figur 4 föregående sida). Bilden är likartad.

Tabell 4. Antalet loopar: per måltext/per kategori och per kategori totalt.

<i>Översättningsstrategi</i>	<i>Namn</i>	<i>Ref</i>	<i>Mål+</i>	<i>Käll+</i>	<i>Ø+</i>	<i>Term</i>	<i>Form</i>
Måltext 1	17	0	19	7	5	15	1
Måltext 2	6	1	12	3	4	4	2
Totalt	23	1	31	10	9	19	3

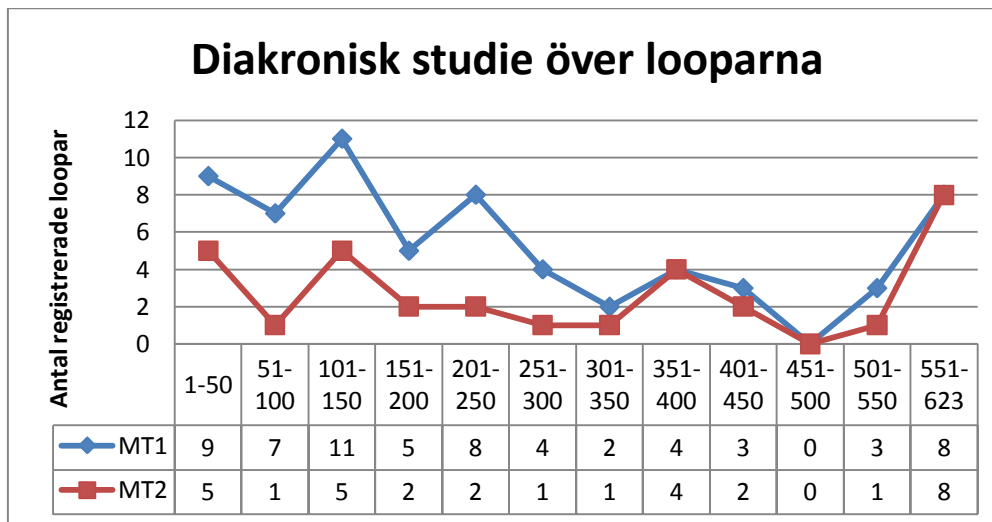
Detta syns tydligt när jag gör ett stapeldiagram, se Figur 5 nedan. *Namn*, *Mål+* och *Term* är de dominerande kategorierna. Så här långt ser jag att loopar förekommer, att de är mer ofta förekommande i Skopos I och att den enda kategori som avviker från detta mönster är kategorin *Ref*. De olika illustrationerna ger mig sammantaget en god bild av när skopos använts för att ge mig vägledning i de översättningsval jag ställts inför.

Figur 5. Looparnas uppdelning i antal/per kategori och skopos.

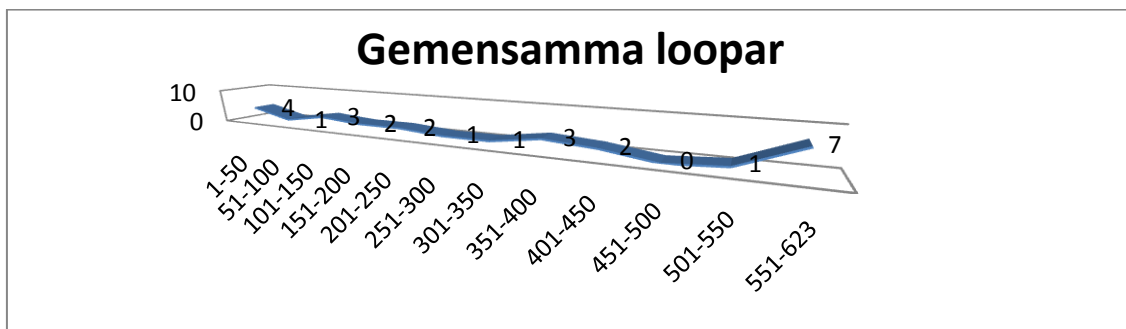
5.2.2 Looparna i ett tidsperspektiv

Det antagande jag gjorde inledningsvis, att de flesta looparna inträffar i textens inledningsskede, bekräftas dock inte av varken totalt antal eller antal per kategori så jag gör en diakronisk studie baserad på vilken rad looparna inträffar (se Figur 6). Detta är möjligt eftersom jag arbetat linjärt, rad för rad, med att analysera materialet och specificera loopar. För att göra det mer översiktligt buntar jag ihop raderna i 50-tal, med undantag av de sista raderna eftersom texten inte uppgår till jämnt 50-tal. Mitt antagande visar sig stämna inledningsvis med höga siffror från start för antalet loopar och en nedåtgående kurva. Skopos II dyker extremt lågt efter de första 100 orden och har en relativt jämn utveckling fram till en överraskande stark ökning, som sammanfaller med en stark ökning för Skopos I, mot slutet av texten. Eftersom den mesta informationen vid det laget bör ha levererats och texten bör ha en mer resonerande, sammanfattande karaktär, är detta överraskande. En möjlig förklaring är den kvalitetssäkring som översättare kan tänkas göra vid avslutningen av översättningen. Tempot går ner och fler kontroller görs för att vara säker på att man inte har missat något.

Figur 6. När looparna inträffar per segment/måltext

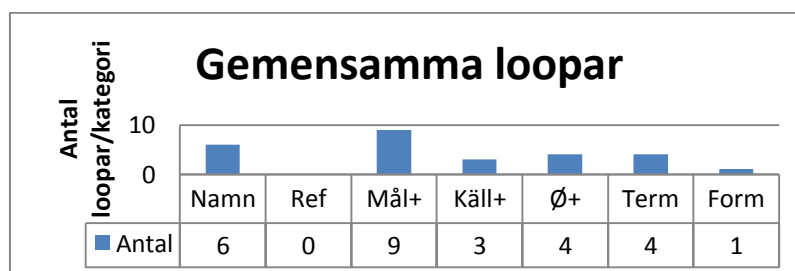
Samma tendens visar sig när jag sorterar bort de skoposberoende looparna och bara ser på de som är gemensamma för båda mina måltexter. Som tidigare påpekats (se 5.1) är det vid 27 tillfällen samma ord eller företeelse som har registrerat en loop för båda måltexterna, något jag kallar gemensamma loopar. I studiet av de gemensamma looparna, se Figur 7 nedan, framgår det dock inte om det är samma ord eller företeelse som kräver en justering av båda strategierna. För det krävs ytterligare en uppdelning av materialet per kategori (se Figur 8).

Figur 7. Diakronisk studie över när båda skopoi kräver en loop.

5.2.3 Gemensamma loopars orsak

De gemensamma looparna avviker inte från mönstret rörande var looparna inträffar kategorivis (se Figur 8). Flest träffar får *Mål+* och *Namn*. Noterbart är dock att de specifika iriska referenserna, märkta $\emptyset+$, visar sig vara en gemensam problemnämning oavsett skopos.

Figur 8. Vanligaste anledningarna till en gemensam loop.

De gemensamma looparna följer samma mönster som de enskilda: ett inledningsvis högt antal som planar ut under översättningens gång men stiger kraftigt mot slutet. Även om en mer trogen översättning ger upphov till ett större antal loopar återfinns de i princip inom samma kategorier, den procentuella skillnaden är inte stor. Om man ser närmare på när samma företeelse orsakar en loop oavsett skopos så är det två kategorier som redovisar en högre procentuell nivå. När varken käll- eller målpublik är särskilt kunnig kräver båda skopoi i lika hög grad en loop. Noterbart är de fortsatt höga siffrorna för de kulturspecifika kategorierna samt *Namn*.

Det totala antalet för de gemensamma looparna x2 (de förekommer två gånger) i Tabell 5 nedan visar hur stor andel av det totala antalet loopar som är gemensamma loopar procentuellt sett:

Tabell 5. Andelen gemensamma loopar.

	<i>Namn</i>	<i>Ref</i>	<i>Mål+</i>	<i>Käll+</i>	<i>Ø+</i>	<i>Term</i>	<i>Form</i>
Totalt antal loopar	23	1	31	10	9	19	3
Gemensamma loopar	12	0	18	6	8	8	2
Andel gemensamma procentuellt sett	52 %	0 %	58 %	60 %	88 %	42 %	67 %

5.3 Den kvalitativa studien

En loop inträffar när något tvingar översättaren att stanna upp, som vid upptäckten att det finns flera tänkbara lösningar. Nord beskriver detta som att översättaren ser tillbaka på faktorer som redan har analyserats (Nord, 2005, s. 39). I första hand går översättaren tillbaka till det skopos som formulerats för att välja väg. Exempelvis är Skopos I, i mitt fall, att bevara källtextens syn på vikingar som främmande och behålla den fackspråkliga karaktären. I Skopos II specificeras att den fackspråkliga texten ska anpassas till en populärvetenskaplig tidskrift och även kortas betydligt. Den kvalitativa studien granskar i mer detalj vad som orsakar looperna och också hur problemet den pekar på löses.

5.3.1 Exempel på hur en loop upptäcks

Redan i initialskeendet inträffar exempelvis en loop i samband med ett citat från den isländska sagan (se Bilaga 2: rad 2-3). Översättningsstrategin är fastslagen men redan första gången jag stöter på detta problem tvingas jag gå tillbaka, i detta fall till översättningens skopos. Loopen orsakas av att primärtexten¹² är på isländska men i källtexten återfinns den i engelsk version. Bilden av något främmande i kontakt med Irland skapas i källtexten av de exotiskt klingande namnen mer än av innehållet som är en vanlig släktkrönika. Här blir det en loop oavsett skopoi, se 5.3.2 för diskussionen om översättningen av det inledande citatet.

De arbetskategorier jag noterade under det inledande kategoriseringsarbetet fokuserade på det som karakteriserar looperna. För den kvalitativa undersökningen behöver jag dock precisera kategorierna. Jag gick in i själva studien relativt förutsättningslöst även om jag visste att en stor

¹² Min källtext är *Valantes bok* men de källor som utgör hennes källtexter kallar jag här primärtexter för att minska risken för sammanblandning. Primärtexterna är här europeiska krönikor och isländska sagor nedskrivna från 700- 1200-talet.

del av fokus skulle hamna på kulturspecifika företeelser på grund av källtextens innehåll. Jag tvingades att gruppera om looparna och ibland arbeta kategoriöverskridande för att förstå vissa fenomen. Det blev en hermeneutisk cirkel där text förklarade text och delarna tillsammans formade en helhet. Först i ett senare skede började jag se ett mönster i hur jag bemötte problemet som loopen satte fingret på (se 5.4). Ytterligare en fråga mitt håll oväntad aspekt blev synlig i den jämförande studien av mina skopoi. Jag arbetade efter ett visst mönster, oavsett vilket skopos som formulerats, efter parallella spår.

5.3.2 Namn och Form

Nord påpekar att det är lättare att överföra betydelsen om man får använda ersättningar, förklaringar eller fotnoter för den information som ryms inuti egennamn och platsnamn (Nord, 2005, s. 108), men varnar samtidigt för att namnen genom förklaringar kan förlora sin litterära charm (2005, s. 109). Namnkategorin hör därmed samman med formkategorin på många sätt, och något som ger upphov till en *namnloop* i Måltext 1, som det tidigare diskuterade citatet från den isländska sagan, ger upphov till en *formloop* för Måltext 2. Till *Form* räknar jag översättningsstrategiska lösningar som att lägga förklarande text i faktaruta (Måltext 2) eller i en fotnot (Måltext 1) men även andra förflyttningar och förändringar som påverkar den grafiska utformningen jämfört med källtexten.

För ålderdomliga citat påpekar Nord att stavningen i sig anger att detta är en äldre text, så det behöver man inte förklara eller kommentera. Stavningen är helt enkelt i sig själv ett bevis på äkthet (2005, s. 210). I denna text är det ibland stavningen av fristående namn, inte nödvändigtvis citat, som tvingar mig att stanna upp och ibland göra en loop för att förändra min strategi. Jag vill ju behålla känslan av ålder på namnen från 800-talet.

Några namn orsakar en loop i båda måltexterna och fick bemötas utifrån sitt skopos se tabell 6 nedan:

Tabell 6. Exempel på skoposberoende översättningar.

<i>Källtext</i>	<i>Måltext</i>
Harald Finehair (rad 24)	Harald Hårfagre (Måltext 1: rad 23) Harald Hårfager (Måltext 2: sid 2)
Horic I, II (rad 125/127)	Haarik I/II (Måltext 1: rad 131/140) (Ändrat till Horic efter förslag från facktextgranskaren) Hårek den gamle, Hårek den yngre (Måltext 2: sid 3)
Ælla (rad 272)	Ælla (Måltext 1: rad 289) Ella (Måltext 2: sid7)

För att bevara det främmande perspektivet föreskrivet i Skopos I ska egentligen de skandinaviska namnen upplevas exotiska men kanske inte de brittiska namnen, eftersom de är närmare källtextens läsare. För att åstadkomma den effekten med norska namn, som Harald, och danska, som Horic, väljer jag i det förstnämnda fallet en norskare stavning: *Hårfager* blir *Hårfagre*. För det danska Horic är det värre. Det finns en uppsjö av stavningar för dessa danska kunganamn och just Horic har en klang av latin som i mitt tycke ger fel associationer. Till slut väljer jag varianten *Haarik*, där dubbla *a* tydligt visar på danskt ursprung men där namnet i sig inte har överlevt till nutiden i den formen. Jag förtydligar detta i en fotnot: *Översätt. anm. Även skriven som Erik, Hårek I eller Hårek den gamle*. Men när min facktextgranskare ser detta

tycker hon att det är mer konsekvent att behålla källtextens stavning. Eftersom just Haarik varit en kompromiss tar jag till mig av rådet och låter den stavningen göra sällskap med de andra i fotnoten och i den löpande texten heter de danska kungarna Horic. För Skopos II med främsta syftet läsvänlighet blir strategin en annan. Harald blir därmed *Hårfager*, med den vedertagna svenska stavningen, och Horic blir i och för sig det ovanliga *Hårek*, men successionssiffran försvenskas. Under denna tid har kungar och hövdingar ofta en egenskap som namn, jämför *Hårfager*, och mitt översättningsval blir att välja *Hårek den gamle* och *Hårek den yngre*, båda återfinns i andra källor. Namnen i sig ger genom sin ålderdomlighet och ovanlighet en tidsprägel åt texten. Dessutom sätter jag *Erik* inom parentes för att visa hur namnet har utvecklats.

För den brittiske kungen Ælla däremot blir det en annan problematik. För måltext 1 skulle stavningen *Ella* bäst återge den närhet källtextens läsare känner. Ett av problemet här är förstås att Ella är ett kvinnonamn i Sverige. Jag behåller därför Ælla för att uppfylla syftet med skopos I, men för läsbarhetens skull blir det Ella för skopos II. Bokstaven Æ bedömer jag som ett större hinder i läsningen än namnet Ella på en man.

Alla namn ger dock inte upphov till två olika val för att textens syfte ska uppfyllas: den frankiske kungen *Louis the Pious* (rad 362) får det på svenska vedertagna namnet *Ludvig den fromme* (rad 385/s. 8). Jag har inte mycket val här eftersom det frankiska namnet står på engelska i källtexten. Jag vill heller inte att denne Ludvig (som levde 778-840 e.Kr) ska förväxlas med Ludvig den helige (som levde 1214-1270 e.Kr). På liknande sätt lämnas de norska platserna *Sognefjord* och *Rogaland* (rad 150/51) utan åtgärd i båda måltexterna (rad 158/159 respektive s. 4). Här bedömer jag att ingendera målpublik har något behov av mer information kring namnen.

Dessa olika val visar också varför just namn orsakar så många loopar. Det går inte att generalisera om hur namnen ska översättas eller skrivas. Namn med flera alternativa översättningar behöver ofta en egen strategi. I vissa fall fungerar en tidigare loop som vägledning och det räcker att konstatera detta. När det inträffar har jag inte registrerat den tänkbara loopen som en slutlig loop. Övriga frankiska härskare, frankiska och frisiska platser, samt de flesta norska platser, kan därmed använda sig av den fastslagna strategin när fenomenet upprepas senare i texten. För danska och norska personnamn fungerar strategin ibland i Måltext 1 tillsammans med en fotnot med översättarens anmärkning, som exempelvis för den danske härskaren Harald Klak (Källtexten: rad:123/Måltext 1: rad 129) samt den danske krönikören Saxo Grammaticus (Källtext rad 273/Måltext 1: rad 290). För platsnamn väljer jag för danska Hedeby och norska Kaupang att lägga till en separat faktaruta i Måltext 2, medan de lämnas utan åtgärd i Måltext 1, där får text förklara text. Att författaren valt att ge begränsad information om platserna respekteras. Facktextgranskaren påpekar dock att *Kaupang* egentligen är den norska motsvarigheten till *köping*, dvs. det är inte ett namn utan en funktion som åsyftas. Namnet på köpingen är Skiringssal, vilket också framgår av en fotnot i Måltext 1. Det är en dimension som jag missat men jag inser att för Måltext 2 är den relevant och eftersom jag redan har en fotnot i Måltext 1 i anslutning till omnämmandet av Kaupang kan denna information också infogas där.

Slutligen återfinns ord med anknytning till Island. Här finns en liknande konflikt som med kunganamnet Ella, eftersom *saga* på svenska även används för barnsagor men just i kombination med isländska blir betydelsen en annan. Sålunda orsakas loopar av: det inledande

citaten från en isländsk saga (rad 2-3); namnet på sagan: *Laxdaela saga* (rad 4); referensen till *the late sagas* (rad 107); och *Orkneyinga Saga* (rad 527). Ingen av dessa är egentligen ett namnproblem i Måltext 2. För Måltext 1 tar jag till olika strategier: explicering av det inledande citatet så att både den ursprungliga isländska texten och dess svenska översättning återfinns sida vid sida, isländsk stavning av namnet *Laxdaela*, explicering med hjälp av hakparenteser för uttrycket *de sentida [isländska] sagorna* (rad 111) samt den egna lösningen *Orkneyinga saga* (rad 559) när jag inte längre klarar av att se saga ömsom med stort och ömsom med litet inledande s. Nord påpekar att inbyggt i uttrycken kan det finnas indirekta ledtrådar och antydningar, både i egennamn och i kulturspecifika företeelser (Nord, 2005, s. 104). Det är bara om dessa ledtrådar inte kan uppfattas av den nya målpubliken som en förändring måste göras för att uppfylla textens nya syfte.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att namn i källtexten tillhör tre olika kategorier:

1. Namn på historiska personer;
2. Namn på forskare;
3. Namn på platser.

De kan vidare sägas vara mer eller mindre kända:

1. Kända av både källpublik och målpublik;
2. Kända av källpubliken;
3. Kända av målpubliken;
4. (Inte kända av vare sig käll- eller målpublik).

De som varken är kända av käll- eller målpublik kan man dock som översättare räkna med förklaras i texten, så de går att bortse ifrån (därav parentes).

Namnen förekommer i olika form dessutom:

1. I originaltextens stavning;
2. I anglifierad stavning;
3. I en av flera alternativa stavningar;
4. (felaktig stavning).

För att få en vägledning om översättningen bör skopos och analys ge tydliga riktlinjer att följa i ovanstående fall.

För nästa analysmoment överlappar kategorierna Namn och Form. Det är det inledande citatet från en isländsk saga som jag kort nämnde i inledningen till 5.3.1 som orsakar en loop av olika anledningar i de två olika måltexterna (rad 3-5). För att uppfylla Skopos I ställde jag mig frågor som: Kan jag använda den *isländska* texten här istället för den svenska översättningen? Kan jag gå halvvägs och använda den *norska* texten, med tanke på att det är norrmän som står i centrum i boken? Hur bevarar jag bäst känslan av något främmande hos de nordiska namnen? Det är en effekt jag söker och loopen orsakas av att jag måste fundera på hur jag ska uppnå den effekten (jmf Nord, 2005, s. 91). Andra översättare har tillgripit olika strategier. I min parallellläsning stöter jag dels på strategin att återge texten på isländska med svensk sammanfattning, dels att ställa isländsk text jämsides med svensk översättning (se Palm, 2004 och Henriksson 1990). Jag funderar även på alternativet att behålla den engelska översättningen. Till slut väljer jag

alternativet med isländska och svenska sida vid sida för Måltext 1 (Bilaga 3: efter rad 1) Valet blir enklare av att den norska texten inte är helt begriplig på svenska ”*Torunn hyrna vart gift med Helge den magre, son aat Øyvind austmann og Rafarta, dotter aat Kjarfal irarkonge*”¹³. Om poängen är att man ska se kopplingen Irland-Skandinavien måste det stå klar att ”irarkonge” är en irländsk kung och det kan jag inte med bästa vilja i världen säga att det gör. Här är det min uppskattning av målpublikens bakgrundskunskaper och förväntningar som är avgörande för min strategi (jämför Nord, 2005, s. 44).

För Måltext 2 är det delvis andra frågor att besvara. Citatet i sig är ganska intetsägande och texten ska ju locka till läsning enligt skopos. Dock finns det mer om den irländska anknytningen i Laxdalingarnas saga. Ska jag kanske byta till ett annat, mer relevant, citat? Och, flytta citatet? Jag väljer istället ett längre utdrag när Melkorka berättar om hur hon som irländsk kungadotter rövades bort och såldes som slav till islänningen och placerar citatet i en egen ruta, vid sidan av texten (Bilaga 4: sid 1, blå ruta). Här blir därmed loopen mer formrelaterad. Nord påpekar hur suprasegmentala egenskaper får viss text att framhävas medan annat tonas ner (2005, s. 89). Just på detta sätt fungerar faktarutorna och de friliggande textstyckena.

Till Form hör också vedertagna normer för sådant som boktitlar och hur rubriker kopplas till texten. För Måltext 2 följer jag den vedertagna normen att rubriken ska locka till läsning men hållas fristående från texten. Det inledande stycket, ingressen, ska inte syfta tillbaka på rubriken enligt svensk tidskriftsnorm utan fungera fristående. En koppling mellan rubrik och text är däremot något som Nord beskriver som symptomatiskt för akademiska texter. Jag väljer ändå att tona ner den kopplingen. För Måltext 2 måste jag bortse från mycket av den formatering som källtexten innehåller, inte minst de beskrivande mellanrubrikerna. Här registrerar jag inga loopar i översättningsstadiet utan beslutet att ta bort den faller på plats automatiskt i samband med slutredigeringen av texten. Här krävs det att jag går tillbaka till det skopos som formulerats för att ta detta formbaserade beslut. Det är också i det här stadiet jag ersätter alla mellanrubriker med inledande anfanger (se Bilaga 4). Hit hör även att författarens namn placeras efter texten i Måltext 2. Författarens signatur är ett tecken på den litterära stilen (Nord, 2005, s. 213). I samband med detta lägger jag också till översättarens namn. Detta kan sägas vara en markering och ett sätt att även för Måltext 2 göra översättaren synlig, något vi översättare som yrkesgrupp tjänar på. Alternativet är som att i Måltext 1 synliggöra översättaren genom fotnoter med *översättarens anmärkning* och hakparenteser i löpande text, även det formbaserade åtgärder. Nord påpekar att även ”samma” media kan ha olika funktion i olika kulturer (2005, s. 44) och att genren påverkar den strukturella aspekten (2005, s. 78). Det är viktigt att vara klar över vilken kommunikativ handling jag utför och till vilken genre den hör och förankra detta i målkulturen.

För alla former av ändringar av den inledande och den avslutande texten behövs en detaljerad analys för hur dessa förändringar påverkar texten i dess helhet enligt Nord (2005, s. 112). Som redan beskrivet har det inledande citatet förändrats och även den avslutande sammanfattningen ger upphov till en loop, oavsett skopos. Genom att stryka större delen av sammanfattningen i Måltext 2 förkortas texten, ett av kraven i det skopos som formulerats, och formen för artikeln följer därmed den vedertagna normen. Sammanfattningen bygger delvis på att läsaren har bakgrunden från de två tidigare kapitlen men till slut lämnar jag den utan åtgärd för Måltext 1.

¹³ *Laxdalingarnas saga på isländska och norska finns numera på Internet.*

Att jag kom att lägga stor vikt vid både början och slutet av texten och noterade flest loopar på de två ställena visar att jag undermedvetet varit medveten om precis det som Nord påpekar: att författaren har en medveten strategi för inledning och avslutning och förändringar där kan ändra hur texten läses.

5.3.3 Referenser och fotnoter

Arbetskategorin referenser och fotnoter är något som utmärker vetenskapliga texter. För Måltext 1 blir därmed den grundläggande strategin att behålla både referenser och fotnoter för att ha kvar samma prägel av vetenskaplighet. Första referensen i löpande text – *Charlotte Blindheim* (rad 92) – orsakar dock en loop även för Måltext 1 för jag måste ställa mig frågan är hon a) lika känd i Sverige som i Irland; och b) om inte, behöver hon presenteras? Jag väljer till slut att låta det bero eftersom forskare ofta är dåligt presenterade i vetenskapliga texter. Ett annat exempel är en referens i brödtexten till *Some scholars* (rad 33) för Måltext 2 men eftersom detta är så oprecist kan det stå kvar när andra referenser stryks.

Nord påpekar att författare ibland citerar någon för att visa att han eller hon inte håller med (2005, s. 45). Det gäller att vara vaksam med den tonen för att undvika missförstånd och generaliseringar. Jag är extra noga med översättningen där författaren motsäger vissa källor men detta orsakar ingen loop. För Måltext 2, där läsvänligheten står i centrum, blir däremot på motsatt sätt referenser och fotnoter en stötesten. I mitt *translation brief* uppmanas jag att stryka sådant. För att uppväga informationsförlusten på grund av strykningarna och på grund av kulturskillnaderna mellan fackpublik och vanlig publik lägger jag till faktarutor för Kaupang och Hedeby (berörs under Namn ovan) men också en asterisk efter Cuerdaleskatten och en länk till en sajt där man kan läsa mer om den. Av dessa var det bara Kaupang som registrerades som en loop. De övriga blev bara ett problem när allt var sammanställt. Då blev det uppenbart att viss information saknades. Det krävs en mycket aktiv insats i slutbearbetningsskedet för att se att mer information bör läggas in. Just ordalydelsen för Cuerdaleskatten visar på skillnaden:

Källtext	Måltext 1	Måltext 2
<p>Settlements in northwestern England, similar to the one at Chester, may be responsible for Cuerdale Hoard, deposited c.905. That well-known hoard could represent the accumulation of wealth in preparation for a return to Dublin. The fact that Hiberno-Norse silver and coins from York dominate the hoard helps demonstrate the attempt of the Dublin refugees to secure political and probably military allies, in addition to wealth needed to mount such an operation. Indeed, whatever the reason for it, the loss of the Cuerdale Hoard by those who had accumulated it could well be the reason for the delay in returning to Ireland until 914.</p> <p>(rad 586- 592, inklusive författarens fotnot)</p>	<p>Bosättningar i nordvästra England, liknande de i Chester, kan vara ansvariga för depåfyndet i Cuerdale, deponerat cirka 905. Det välkända depåfyndet kan representera ansamlingen av rikedom som en förberedelse för återkomsten till Dublin. Det faktum att hiberno-norskt silver och mynt från York dominerar depåansamlingen demonstrerar Dublin-flyktingarnas försök att säkra politiska och troligen militära allierade, förutom att samla ihop den rikedom som krävdes för att iscensätta en sådan operation. Förvisso, vad än orsaken var, kan förlusten av depåansamlingen i Cuerdale för de som låg bakom insamlandet av den, mycket väl vara orsaken till fördröjningen i återvändandet till Irland fram till 914.</p> <p>(rad 621-628 inklusive författarens fotnot)</p>	<p>Bosättningar i nordvästra England, som liknar de i Chester, kan kopplas ihop med Cuerdaleskatten* som grävdes ner omkring år 905. Kanske samlades värdesaker för att användas för att finansiera återkomsten till Dublin? Det faktum att irländskt-norskt silver och mynt från York dominerade i skatten visar hur Dublinflyktingarna försökte att samla ihop det som krävdes för att iscensätta en sådan operation.</p> <p>Förlusten av skatten i Cuerdale kan ha varit orsaken till att det dröjde innan de kunde återvända till Irland.</p> <p>(sid 11, sista spalten inklusive asterisk till länk sist i texten med mer information om Cuerdaleskatten).</p>

Här syns det direkt att Måltext 1 är längre än källtexten samt att Måltext 2 är betydligt kortare än både Måltext 1 och källtexten. Måltext 1 behåller ”välkänd” som attribut till namnet på skatten eftersom publiken förväntas vara insatt i ämnet medan Måltext 2 istället bidrar med mer information för den intresserade och stryker välkänd.

Tack vare de tydliga instruktionerna för Måltext 1 och 2 angående referenser och fotnoter blir det få loopar för referenser och loopar men mer arbete i det sista textbearbetningsstadiet på grund av att helhetsbilden inte är tydlig innan översättningen kan granskas i sin helhet. Detta är därmed något som måste övervägas i översättningsstrategin och i skopos.

5.3.4 Olika kulturer – olika bakgrundsegenskaper

För mer kulturella referenser har jag i det inledande kategoriseringsarbetet haft tre arbetskategorier: 1) där källpubliken har större kunskaper; 2) där målpubliken har större kunskaper än källpubliken; 3) där förkunskaperna är likartade. Här visar det sig dock att det är enklare att behandla dem tillsammans eftersom de delvis överlappar, inte minst vad det gäller hur jag löser problem inom dessa tre kategorier.

Det första fallet, när textvärlden överensstämmer med källkulturen men inte med målkulturen upplever källpubliken, med Nords ord, noll distans men målpubliken kan inte matcha det som står med sin egen värld och upplever en kulturell distans (2005, s. 150). Namnet på den arbetskategorin var **käll+**, och en vanlig översättningsstrategisk åtgärd blir att lägga till information, göra den mer explicit (se exempelvis Englund Dimitrova, 2005, om explicering inom översättning som en metod favoriserad av mer erfarna översättare). På så sätt blir *Annagassan* (rad 18) *det numera okända Annagassan* (Måltext 2, sid 1); *Pictland* (rad 409) blir *pikternas land, folkslaget som då bebodde Skottland* (Måltext 2, sid 9); *The rest of the Irish Sea* (rad 16) blir *resten av öarna i Irländska sjön* (Måltext 1, rad 14); *Whithorn* (rad 233) blir *ön Whithorn* (Måltext 1, rad 247); *Orkneys* (rad 235) blir *Orkneyöarna* (Måltext 2, rad 248). Alternativt kan man stryka: på så sätt försvinner *Kilmainhaim and Island Bridge cemetery*, (rad 191, i måltext 2).

För det andra, när textvärlden däremot avviker från källpublikens värld måste författaren explicera för att överbrygga det kulturella avståndet, eller generalisera, medan målpubliken upplever noll distans och översättaren kan stryka expliceringarna (Nord, 2005, s. 150). Denna kategori kallades **mål+** och här krävs två skilda grepp för att uppfylla mina två syften för texterna: explicera eller stryka. Jag använder nästan uteslutande explicering vilket verkar motsäga Nord ovan. Dock är det så här att författarens bild av för oss bekanta skeenden lämnar en del att önska. För att visa på detta är explicering ett gott alternativ. För Måltext 2 sker expliceringen i den löpande texten men för Måltext 1 lägger jag tilläggsinformationen antingen inom hak parentes i texten eller som översättarens anmärkning i en fotnot (mer om det nedan). Här noterar jag sådant som *Scandinavian settlement* (rad 5) när Skandinavien används om enbart Norge och Danmark; *Swedish Rus* (rad 51) där ruserna definitivt görs till svenskar; *Parts of southern Sweden* (rad 119) där en generalisering gör att dåtidens danska område låter som ockuperad svensk mark bara för att området idag hör till Sverige. Utöver det finns *Life of Anskar* (rad 125) där Ansgar inte får utan epitetet *Nordens Apostel* som vi är vana vid och det faktum att detta bara var en av hans två missionsresor framgår inte heller.

Slutligen, för det tredje, så har hittills antingen källpublik eller målpublik, så att säga haft hemmaplan. Men Nord har ytterligare en kategori som rör de fall när varken käll- eller

målpublik kan känna igen sig i textvärlden, kategorin kallad Ø+ här. Båda känner en kulturell distans, dock eventuellt i olika grad (s. 150). Författarens behov av explicering kommer då även målpubliken till gagn. Jag hade inledningsvis inte förutsett att detta skulle bli aktuellt men upptäckte att författaren behandlar vissa iriska uttryck och viss irländska begrepp på ett sätt som gör dem främmande. Här återfinns den klassiska metoden med förklaring inom parentes ”*he took cíis (Old Irish for tribute)*” (rad 326) som mest av allt påminner om en loop jag noterade för ett källpubliksfrämmande uttryck på rad 320-321: ”’*Olaf Conung*, (*King Olaf*’-from Old Norse *konung*)””. Här behandlas forniriska och fornnordiska på samma sätt, som något man kan använda som ett exotiskt inslag men som behöver förklaras. Påpekas skall dock att facktextgranskaren anser att det är en förenkling att kalla stavningen *Conung* för fornnordisk, den är snarare fornvästnordisk eller fornnorsk. Här är det troligen källtextens ”Old Norse” som ställer till det för författaren eftersom det inte syftar på Norge utan på Norden, därav fornnordiska (på samma sätt är *Norsemen – nordmän*, inte *normän*). För Måltext 2 är det en acceptabel generalisering men inte för Måltext 1.

Det finns många intressanta loopar att analysera och många tillfällen där jag som översättare kan ta en mer aktiv del, exempelvis i fotnotsutrymmet. Där kan jag med gott samvete lägga tillrättalägganden av målspråksgeneraliseringar eller utveckla resonemang av större intresse för målpubliken. Detta är en övergripande strategi för Måltext 1 med avsikt att låta författaren behålla sin röst. Samtidigt vill jag komplettera denna röst med förklarande text från översättaren för att göra översättaren synlig och separat från författaren, en strategi som exempelvis Venuti tillämpade i sin översättning av Derrida (se Derrida, 2004). Detta uppnås genom användandet av *Översättarens anmärkning* i fotnoten (Venuti i sin översättning av Derrida använde dock slutnoter, se Derrida 2004, ss. 444-446). För Venuti är detta ett ställningstagande mot engelsk översättningstradition där översättningar marginaliseras och exploateras. Venuti vänder sig emot att översättningar blir lästa som original och översättaren därmed osynliggörs (Venuti, 2004, s. 334). Exempelvis kan jag träda fram som förmedlande länk när författaren på rad 203 låter den svenska titeln jarl förklara den iriska titeln *tanist*. Egentligen behöver detta varken expliceras för irländsk eller för svensk publik för båda förstår ett av uttrycken. Källtextens ”*in which fell the jarl Tomar, tanist of the king of Laithlind /.../ demonstrating a clear awareness of rank and its appropriate terminology in Norwegian society*” (rad 203-206), är däremot ett exempel på cirkelbevisning för den insatte.

Min anmärkning i fotnoten i Måltext 1 anspelar på dagens *tanist* - titeln *Tánaiste* i Irland, något som inte berörs i texten:

Övers. anm. Titlarna jarl och tanist är nordisk respektive irisk men själva befogenheten är i princip densamme. Här förklaras den främmande titeln jarl med den inhemska titeln tanist, medan det för oss blir motsatt verkan. Tanist har till skillnad från jarl överlevt och i Irland i dag är det titeln för vice premiärministern.

Nord talar om platsen för publiceringen, varifrån texten sänds ut, som centrum för dess relativa geografi (2005, s. 76). Att texten är bunden till en viss verklighet en viss kultur och en viss plats märks även på det som inte står. För *Namn* såg vi tidigare hur stavningen kan variera, troligen beroende på vilket språk det namnet förmedlats. Är det som står i min fotnot viktigt? Tillför det något? Och, om svaret är ja, varför har inte författaren med det? Författaren gör vissa andra återkopplingar till dagens Irland i sin text, exempelvis *something as basic as housing in Dublin* (rad 169). Kanske är det helt enkelt så att författaren blivit hemmablind. Jag funderar även på om jag själv blivit lätt hemmablind. Överdriver jag hur välkänd titeln jarl är i Sverige?

Definitivt kan det säkert uppstå en lätt förbryllad min hos övriga engelsktalande som läser om *jarl* och *tanist* utan att någon av dessa titlar återfinns i deras kultur. *Jarl* kursiveras dock genomgående i källtexten, vilket märker ut termen gentemot övrig text och fungerar exotiserande. Denna exotiserande kursivering hör egentligen till kategorin *Form* så även här överlappar kategorierna till viss del eftersom jag valt att kategorisera *jarl* som ett uttryck där målpubliken har större kunskap, och inte som *form*.

Behovet av explicering kan förekomma i alla tre kulturspecifika kategorier. Explicering används flitigt för Måltext 1. Hak parenteser för att markera tillägg i löpande text används sammanlagt 9 gånger, varav två gånger på grund av loopar, och översättarens anmärkning används 44 gånger, varav 15 gånger på grund av en loop. Här är det viktigt att kontrastera motivet för översättningen med resultatet av mina översättningsstrategiska beslut (Nord, 2005, s. 76). Jag vill lämna författaren i fred så mycket som möjligt och att i möjligaste mån lämna den löpande texten ifred är mitt sätt att uppfylla det syftet.

Förenklingar i texten som översättaren måste överväga om de kan stå kvar utgörs exempelvis av *Scandinavian settlement* (rad 6) när det helt klart enbart är Norge och Danmark som avses. Eftersom detta verkar vedertaget även i Sverige, se exempelvis Alf Helgessons *Skandinavisk historia* (1992) om Sveriges och Norges gemensamma historia, så väljer jag ändå att överse med det. Nationalencyklopedin har dock definitionen ”dels samlingsnamn på länderna Sverige, Norge och Danmark, ibland också Finland, dels benämning på Skandinaviska halvön. Stundom används benämningen något oprecist om Norden”.

Textens sista exempel på ett exotiserande ord är *longphort/longphuirt* (rad 255, 607) som förklaras i ett tidigare kapitel. En svensk kan läsa och förstå ordet som *lång port*, dvs. en långsträckt förtöjningsplats för vikingarnas långbåtar. I måltextern blir det bara stavningen (förekommer två olika i boken) som förblir exotisk, men ordet måste förklaras i båda fallen. Kursivering i texten samt *Översättarens anmärkning* fungerar för Måltext 1. En explicerande förklaring krävs i Måltext 2. Ordet *longphort* bedöms kunna stå kvar som det är i källtexten där den utgör ett exotiskt inslag medan i mina måltexter blir *longphort* enbart ett lätt ålderdomligt inslag på grund av stavningen ”o”+”ph”. På liknande sätt finns det en kulturell skillnad när källpubliken är engelsktalande men bosatt utanför republiken Irland. Då finns det en *geografisk närhet* men inte en *språklig närhet* att luta sig mot. Fraser som: *Ólchobar, king of Munster, and Lorcán son of Cellach, with the men of Leinster, won a battle against the heathens at Sciath Nechtain* (rad 202-203) är i och för sig exotiska även på engelska men platsbestämningarna *Munster* och *Leinster* är det inte.

Översättaren ska, enligt Nord, visa kulturella färdigheter men också praktisk förståelse för de konsekvenser lingvistiska val kan få. Det gäller att kunna sätta sig in i den förmodade mottagarens situation och samtidigt ta ansvar för slutresultatet (2005, s. 145). Nord säger att ju större kunskap som förutsätts av sändaren, desto mer kompakt kommer texten att upplevas (2005, s. 146). Detta är synligt i källtexten samt i Måltext 1. När mottagarpubliken inte kan antas dela denna bakgrundskunskap måste översättaren ändra på just denna kompaktitet (2005, s. 146). Man ska alltid vara medveten om det kulturella avståndet, och möjligen även det rumsliga och tidsmässiga avståndet som måste överkommas enligt Nord (2005, s. 149). Här påpekar Nord också att det skopos som har bestämts ska avgöra vilken grad av främlingskap eller förtrogenhet som ska gälla för texten (2005, s. 149).

Det finns många kulturspecifika loopar och en del av dem rör ytterligare kulturer, som hänvisningarna till *Frankish* (rad 128) och till *Frisia* (146). Här finns det extratextuella hjälpmedel, som kartor och bilder att tillgripa. Jag måste bara avgöra om det finns en skillnad i bakgrundkunskap vad det gäller frankernas och frisernas rike. Här registreras loopen av den balansgång som översättningen utgör mellan för mycket och för lite information. Behövs det mer information? Är det viktigt? Eftersom dessa riken är perifera gör jag en speciallösning och använder genomgående *frankernas* och *frisernas rike*, inte Frankerriket och Frisland. På så sätt undviker jag problemet med associationer till nutida landsgränser. Författarens användning av bestämningarna danskar, norrmän och svenskar kan jämföras med användningen av Danmark, Norge och Sverige. I det sistnämnda fallet blir det precis som med Skandinavien tidigare en generalisering som i dessa fall utgår från dagens landsgränser.

Ett avslutande konstaterande, *As we all know* (rad 667), behöver också justeras för att understryka för den nya publiken att det är något man just lärt sig genom att läsa artikeln, för innan visste man det troligen inte. Texten ändrar här funktion, från historiskt konstaterande till sammanfattning av ny kunskap (se 5.4, s. 43 för lösningen på detta specifika problem).

5.3.5 Termer och begrepp

Den mest intressanta gruppen visar sig mycket överraskande vara termgruppen. Jag insåg tidigt att en historisk-arkeologisk bok kunde innehålla facktermer som en enbart historieintresserad allmänhet inte helt kunde förstå och skapade därmed redan innan kategoriseringen ett utrymme för termutredning (se Bilaga 1, tabell 11). Här hamnade termer som *stratigraphy* (rad 372), *dendrochronological* (rad 508) och även det mer grafiska *post-and-wattle-construction* (rad 162). För Måltext 1 var jag mer nitisk och noterade här även det mer spridda *radiocarbon date* (rad 382), *Insular grave goods* (rad 99), *Old Norse* (rad 177) samt *Period III of the excavations* (rad 234). Dessutom tillkom ett sätt att skriva datum som verkade användas annorlunda, nämligen *before c.900.* (508). Alla hade de gemensamt att de kunde ingå i en faktaruta (Skopos II) eller kräva en *Översättarens anmärkning* eller en explicering (Skopos I).

Vad jag hade bortsett från var termer som först i efterhand kom att se ut som termer. Jag noterade en loop för att jag inte var säker på vilken nivå jag skulle lägga översättningen på men upptäckte under det sökandet att ordet i själva verket var en term, och därmed kunde översättas med den relevanta svenska motsvarigheten. *Hoards* (rad 591) fann jag när jag letade efter en bra synonym, hade en arkeologisk översättning samt en mer generell – depåfynd (Bilaga 3, rad 619) respektive skatt (Bilaga 4, s. 11). Det hade jag missat i min terminologiutredning. *Heathens* (rad 258) insåg jag kunde ha en mer klinisk särskiljande effekt i Måltext 1 eftersom jag översatt *pagan* med hedning. Här fick terminologiutredningen fingranskas för att se om jag missat någon bibetydelse eller om författaren använde dem som synonymer. Jag valde att betrakta dem som synonymer till slut.

Men det var i och med uttryck som *Gateway community*, som jag ställdes inför en annan typ av loop. Uttrycket förekom redan i den inledande rubriken men först på rad 189 registrerade jag en loop för uttrycket. Först då insåg jag vidden av översättningsproblematiken. Jag hade använt olika strategier de tidigare gångerna som uttrycket hade dykt upp men här slog det mig att det uppreppande användandet av uttrycket kunde betyda att det handlade om en vedertagen term.

Här, och bara här, valde jag att ställa en fråga i ett översättningsforum¹⁴ och fick ett uttryck till svar som används av Historiska museet i Stockholm för dess vikingabosättningar. Det är inte smidigt med *handelsplats och operationsbas* men det fungerar på alla ställen där gateway community förekommer. Loopen var den längsta och mest omfattande i hela översättningen och förde mig hela vägen tillbaka till rad 2!

På många sätt var det översättningens metatext som ökade min förståelse om termen tills jag tvingades ändra strategi. Författaren hade till slut använt uttrycket på så många sätt att jag breddat min förståelse av det till den grad att jag insåg att min strategi inte höll. Genom detta exempel såg jag tydligt något jag egentligen vet: att text förklarar text. Jag behövde i detta fall vara inte så mycket Nords expert som Valantes noggranna läsare. Tyvärr fanns det ingen smidigare lösning som jag kunde applicera på alla dessa förekomster:

- Rad 1** *Ireland and Scandinavia in the ninth century: from **gateway communities** to central places*
- Rad 56** *Kaupang was founded in Norway and sites such as Dublin, York, Novgorod and Kiev were among many **gateway communities** established by Scandinavians seeking a foothold in the areas where they raided and traded and other early settlement sites can thus easily be seen as **gateway communities** founded for the purposes of acquiring goods from Ireland*
- Rad 186** *To take full advantage of both the economic and political benefits to founding **a gateway community***
- Rad 189** *Norway to maintain or reassert dominance over the **gateway community** of Dublin*
- Rad 332** *attempted to become a central place in its own right, rather than a **gateway community***
- Rad 338** *may mark when Dublin became a central place rather than a **gateway community** serving the needs of kings in Vestfold*
- Rad 415** *was forced to remake itself as a true central place, rather than the extremely successful **gateway community** it had been*

I och med att uttrycket ”operationsbas och handelsplats” redan används i dag för denna tid och denna företeelse så valde jag att inte uppfinna hjulet igen utan jag använde det befintliga uttrycket. Det må vara osmidigt men samtidigt rymms allt det som räknas upp ovan i det uttrycket. Vikingarnas Dublin var både en operationsbas för räder och en handelsplats för de allt fredligare banden med irländarna.

Liknande, fast inte lika avgörande, var termer som *local petty kings and chiefs* (rad 11) som användes flitigt men ibland i varierande form. *Dark Foreigners* (och så småningom motsatsen) på rad 20 fick sin förklaring i texten men själva termen var svår att få både korrekt, politiskt korrekt och genomskinlig, till skillnad från *Northmen* (rad 58) där jag bara behövde försäkra mig om att det arkaiska uttrycket *nordmännen* inte skulle syfta fel eller förekomma för en annan term. Här fanns det en hel del möjliga felskär på grund av den ursprungliga oprecisa syftningen på vikingar, nordmän, danskar i Norge med mera (se Populär Historia och läsarfrågan om just Nordmännen).

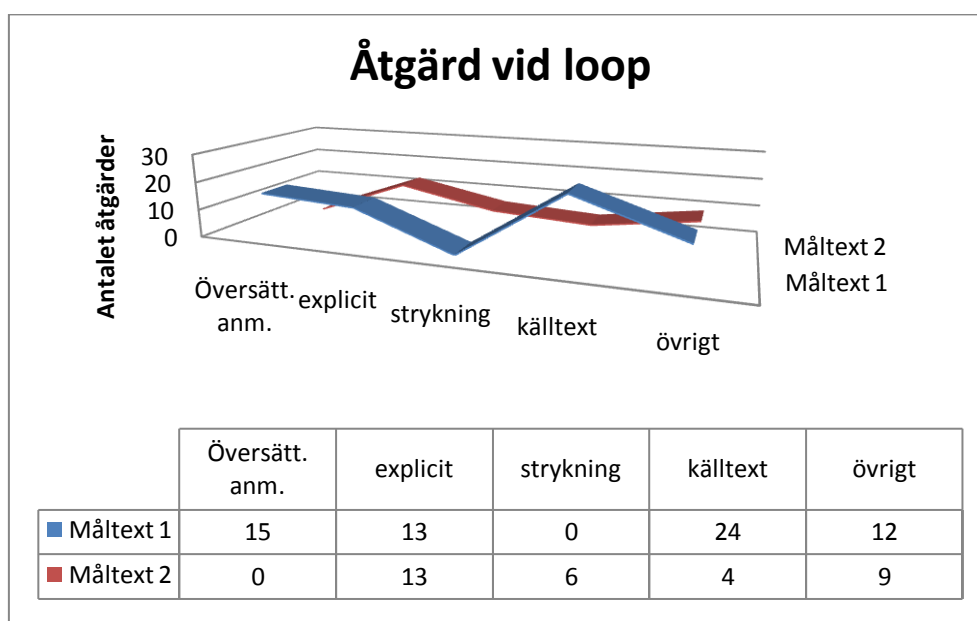
Det eftersträvade arkaiska intrycket gjorde det svårt med en befintlig nutida term som *Hit- and-run-raids* (rad 66) å ena sidan och definitivt utdöda företeelser som *Beholden to the Danes* (rad

¹⁴ Översättarsajten Proz, http://www.proz.com/kudoz/english_to_swedish/history/3769540-gateway_community.html. Åtkomst 2010-03-26.

118). Jag valde det inte lika spektakulära *översättningsräder* (rad 68) respektive *stod åtminstone i tacksamhetsskuld till dem* (rad 123). På andra ställen där jag inte noterat en loop tog jag däremot ut svängarna mer utan att jag riktigt kan sätta fingret på varför, *raided and traded* blev därmed *härjade och handlade* (rad 58) och betalningen av *tribute* blev *gäld* (exempelvis rad 277). Fann jag ett gott svenskt alternativ med ”vikinga-klang” så valde jag det. Här hade dock troligen mer kunnat göras för att skapa en viss språklig prägel – men det var inte en del av översättningens skopos så den ambitionen lades åt sidan.

5.4 Analys av måltexterna

När alla texter var klara och den grundläggande kvantitativa och kvalitativa analysen var gjord såg jag närmare på de siffror jag fått fram. En fråga som väcktes först i det läget var – fanns det även ett mönster för mina loopar vad det gällde översättningsstrategi, det vill säga, resultatet av looparnas återblick på skopos? Jag valde därför att avslutningsvis även kategorisera de åtgärder som looparna hade resulterat i.

Figur 9. Åtgärder vid loop

Med tanke på att jag bara granskar de åtgärder jag vidtagit vid de tillfällen när jag definierat en loop så reflekterar inte denna undersökning texten som helhet men det finns ett tydligt mönster. Olika former av tillägg/explicering, antingen i form av översättarens anmärkning (enbart Måltext 1) eller i löpande text, är det vanligaste alternativet. Strykning är bara ett alternativ för Måltext 2. Jag ser också hur ofta jag väljer att behålla källtextens utformning eftersom jag bedömer att den trots allt bäst uppfyller syftet. Det sker exempelvis vid 24 tillfällen i Måltext 1. Det tyder på att jag har gjort fler kontroller för säkerhets skull för Måltext 1, lite som automatlarm på byggnader. Larmet utlöses av min loop men lämnas så att säga utan åtgärd efter kontroll. Jag har dock en stor kategori under den vaga rubriken övriga lösningar, där det mest handlar om stavning eller val av en mer generell term. Flera av noteringarna i den kategorin kan i efterhand nästan klassas som vanliga översättningsproblem. Mina översättningslösningar uppdelade per

kategori ger en tydlig bild över översättningsvalen jag gjort (se Figur 9). Tidigare har den diakroniska studien över när looparna noterades hjälpt mig att se en trend. Jag gjorde därför en liknande analys av utfallet på looparna. Noterbart är att det är namnen och de målspråkliga kategorierna som i störst utsträckning blir föremål för den extra granskningen på slutet (se Bilaga 1, Figur 10 och 11). Det är ju också här som min expertis som mest sätts på prov.

5.4.1 Kvalitetskontroll

När jag undrade över varför det tog tid att reagera över ett uttryck som *gateway community* så fanns det en form av svar i den diakroniska studien. Inledningsvis noterade jag många loopar men sedan avtog det bara, för att stiga mot slutet. Detta är vad jag ser som en kvalitetskontroll som ligger inbyggd i min yrkesmässiga roll, att jag saktar av mot slutet för att vara säker på att jag inte missat något. I och med att uttrycket *gateway community* fortsatte att dyka upp så ökade chansen att det till slut skulle omfattas av min kvalitetssäkrande, extra noggranna slutkontroll.

Att antalet loopar var färre för Måltext 2, även om de följde samma mönster som Måltext 1, kunde också förklaras av att de flesta kategorier registrerade bara enstaka loopar, undantaget de målspråksrelaterade (se Figur 11). Därmed sjönk förstas det totala antalet loopar. Måltext 1 registrerade fler olika kategorier för ett stort antal loopar, namn, målspråkliga och termer. Gemensamt för båda var att de målspråkliga looparna krävde min uppmärksamhet under hela översättningsprocessen.

5.4.2 Parallella översättningar ger tydliga alternativ

Att översätta för mina två nya läsgrupper parallellt ledde till att jag ibland gjorde medvetet olika val när jag ställdes inför översättningsproblem. Slutresultatet är två ganska olika texter där jag själv inte kan uttala mig om kvalitén. Men frågan för denna studie är ju inte kvalitén i första hand utan – har jag gjort det jag sa att jag skulle göra? Har jag förverkligat mina två syften? Att jag har tillgripit olika metoder kan jag spåra i tabeller och figurer men har jag förverkligat mina syften? Har jag skapat en text för en svensk fackbok och en text för en svensk populärvetenskaplig tidskrift, utan att brista i lojalitet till författare, beställare (=jag själv) eller blivande läsare? Om svaret är ja betyder det att arbetet med att registrera och reagera på loopar har burit frukt. Här följer avslutningsvis några exempel på översättningsval som har resulterat i två ganska olika lösningar (se Bilaga 3 och 4 för de kompletta översättningarna, samt Bilaga 2 för hela källtexten):

Ireland and Scandinavia in the ninth century: from gateway communities to central place
(Källtext: Rubrik sid 1)

Irland och Skandinavien under 800-talet: från operationsbas och handelsplats till centralort
(Måltext 1: rubrik sid 1)

Hur vikingarna gjorde Dublin till sin marknadsplats – och sitt nya hem
(Måltext 2: rubrik sid 1)

Översättningarna ovan kan enklast beskrivas som att för Måltext 1 följa källtexten och lita på att författarens rubrik håller eller som för Måltext 2: att göra den mer läsvänlig. Nästa exempel handlar mer om vad man kan göra med expliceringar:

According to Rimbert's Life of Anskar, Horic I was the next king in Denmark. Horic, however, was a pagan and Anskar was forced to flee Hedeby in 827, losing for us the best local source of information there had been. (Källtext: rad 125-127 inklusive källan i en fotnot)

Enligt Rimberts Vita Anskarii, blev Horic I näste kung av Danmark. Men Horic var hedning och missionären Ansgar tvingades fly Hedeby år 827, och därmed förlorar vi vår bästa lokala informationskälla. (Måltext 1: rad 131-133 inkl. 4 fotnoter varav 3 Övers. anm:

1. Övers. anm. Latin för: Ansgars liv.
2. Övers. anm. Även skriven som Erik, Haarik, Hårek I eller Hårek den gamle.
3. Övers. anm. Ansgar kallas allmänt Nordens apostel. Han gjorde två missionsresor till Norden, skildrade i ovanstående bok)

Enligt Rimberts berättelse om Ansgar, nordens apostel, blev Hårek den gamle (Erik) näste kung av Danmark. Hårek var hedning och Ansgar tvingades därmed fly Hedeby år 827. Med Ansgar försvann också vår mest trovärdiga källa. (Måltext 2: sid 3)

Här är Måltext 2 ett bra exempel på hur extra information i kombination med strykningar gör texten mer läsvänlig. Måltext 1 ger exempel på hur expliceringar i översättarens anmärkning reder ut en del begrepp som målpubliken kan antas ha nytta av.

Slutligen handlar det om konsten att avsluta en text, något som gärna görs med någon form av knorr. Källtextens ”as we all know” kan tydas som att det är en sammanfattning av vad kapitlet har handlat om men också att det tillhör allmänbildningen att veta detta. Måltext 1 kan välja att uppfatta detta som kunskap som förvärvats genom att läsa texten till slut och därmed behålla författarens tilltal:

It was only with the death of Ivar and the rise of Harald Finehair that the men of Dublin found themselves in genuine trouble. When they were expelled from Dublin in 902, there was no homeland to return to. But as we all know, after fifteen years of exile they did return home – to Dublin. (Källtext: rad 620-623)

Det var bara i och med Ivars död och Harald Hårfagres makttillträde som Dublins män fann sig själva vara i verklig knipa. När de fördrevs från Dublin år 902 fanns det inget hemland att återvända till. Men som vi alla vet, efter 15 år i exil återvände de hem – till Dublin. (Måltext 1: rad 655-657).

Måltext 2 däremot gör inga sådana antaganden och låter heller inte författaren synas i texten:

Kombinationen av Ivars död och Harald Hårfagers makttillträde ledde till att Dublins män fann sig själva vara i verklig knipa. När de fördrevs från Dublin år 902 fanns det heller inget hemland att återvända till. Men efter 15 år i exil återvände de hem – till Dublin. (Måltext 2: sid 11)

Och därmed är måltexterna slutbearbetade för en ny publik. Looparna har lett tillbaka. Översättningsstrategin har testats, om och om igen. Vi har ett resultat (se Bilaga 3 och 4).

6 DISKUSSION

Med utgångspunkt från Nordts arbetsmetod startade jag med en källtext och initierade två översättningsuppdrag, med två olika syften specificerade i varsitt *translation brief*. Jag gjorde en textanalys, först en generell och sedan en mer detaljerad, och formulerade min översättningsstrategi. Jag arbetade i en linjär process, rad efter rad, med översättningen och lät den inledande fasen ta sin tid. Under den markerade jag troliga loopar för mina två olika måltexter. Därefter påbörjade jag översättningen. När jag gjort en källtrogen grovöversättning var det dags för det slutliga steget. Jag bearbetade Måltext 2, en mer fri översättning ämnad för

en ny sorts publik och i en ny form. Här ingick det mycket textredigering, dels beskärning av texten men även förändring av ordföljd, meningslängd och den vetenskapliga prägeln med fackuttryck, referenser och fotnoter. Slutresultatet lät jag redigera in i en fiktiv tidskrift. Jag arbetade parallellt med att varsamt redigera och förbättra min grovöversättning för Måltext 1, tänkt för publicering i liknande form som källtexten, och behöll formateringen i textbehandlingsprogrammet Word.

Jag använde Nords definition av en översättningsloop som en rekursiv handling när översättaren, det vill säga jag, måste gå tillbaka i översättningen och justera strategin. Jag räknade och kategoriserade mina loopar i båda översättningarna och tog bort de fall jag markerat som en loop men där jag i slutändan kunde konstatera att en tidigare loop redan hade ändrat strategin på ett sätt som höll även för detta tillfälle. Under det avslutande textbehandlingsstadiet noterade jag inte längre loopar.

Den kvantitativa analysen hjälpte mig att se ett klassiskt översättningsmönster med många inledande avvägningar men också en markant ökning på sluttampen av arbetet av gemensamma loopar. Antalet loopar var betydligt högre för Måltext 1 än Måltext 2 vilket skulle betyda att en mer källtexttrogen översättning kräver en mer genomtänkt strategi, åtminstone om källtexten är av vetenskaplig karaktär.

Den kvalitativa analysen tillät mig att se närmare på de kategorier jag hade noterat under översättningsarbetet. Även om många loopar orsakades av liknande uttryck var det svårt att göra en generell regel för översättning och behandling av kulturspecifika företeelser som namn samt det som källpubliken kunde antas ha bättre kunskap om. Detta orsakade därmed flest loopar.

Antalet termer som orsakade en loop var högre än förväntat. Detta upplevdes inte som ett så frekvent problem under översättningsarbetet. För flera termer inträffade inte loopen första gången de förekom i texten utan först senare, efter upprepade användningar.

Formateringen av texten orsakade minst antal loopar. Här var istället de åtgärder som behövde göras på grund av formatet ganska självskrivna. Normen för formateringen var så självklar att det inte upplevdes som beslut. Speciellt rubriker, mellanrubriker, inledande ingress samt avslutning utlöste en närmast rutinmässig arbetsinsats, utan behov av en extra kontroll med översättningsstrategin för överensstämmelse med syftet. Antalet formateringsändringar var däremot relativt högt i slutresultatet, speciellt för Måltext 2.

Mina två olika skopoi fick mig att registrera enbart de loopar som hade med översättningens syfte att göra. Mina parallella översättningsuppdrag tvingade mig att tänka i två banor vilket gav upphov till en kreativ process där jag fick fundera över olika tänkbara val och resultatet av dessa val. Jag kunde under arbetets gång jämföra mina två översättningar och kontrastera dem mot varandra och se hur skillnaden växte mellan dem. Jag har ändå i båda översättningarna visat lojalitet mot författarens text och inte gjort några större förändringar, med undantag av strykningarna i Måltext 2.

6.1 Betydelsen av friare tyglar

Det är viktigt att man är konkret och anger tydliga gränser i samband med att översättningsstrategin slås fast, annars är det risk att man som översättare börjar med att gå för snabbt fram och låter stora bitar av texten förbli obearbetade i ljuset av översättningens syfte,

tills man likt en glupsk boa får kräkas upp allt och börja om från början med mindre bitar. En dåligt formulerad strategi leder till en text som helt enkelt inte känns bra utan gnager på översättaren och pockar på en bättre lösning. Hur ett översättningsuppdrag, ett *translation brief*, skrivs verkar därmed vara avgörande för den frihet översättaren upplever sig ha vad det gäller större strukturella förändringar. För en översättning som ligger längre bort från den ursprungliga kommunikativa situationen, exempelvis ett annat forum som byte från fackbok till populärvetenskaplig tidskrift medför, gör också att översättarens professionella förmåga måste användas i högre grad och fler beslut tas på egen hand. Översättaren som expert får en mer fristående roll. Med tanke på att normer tenderar att styra våra val måste översättaren vara extra noga om översättningsuppdraget delvis bryter mot existerande normer. En mer källtextliknande översättning kräver mer tid av översättaren eftersom översättaren måste gå tillbaka till författaren oftare och till översättningsuppdragets specifika skrivning. Här är tömmarna inte lika lösa och alternativen färre men i och med att alternativen är färre krävs det att man som översättare går mer försiktigt tillväga tills looparna avstannar och berg-och-dalbanan står still och man är framme.

Med hjälp av Vermeers skoposteori och Nords textanalys med översättningsloopar har jag kunnat se min egen process utifrån och formulera två översättningar som står på egna ben och uppfyller vardera sitt syfte. Vilka lärdomar kan man dra av detta? Man kan, som Nord också mycket riktigt påpekar, inte koncentrera sig på alla aspekter utan måste välja ut de som är relevanta för översättningen. En strategi ska inte vara för komplicerad men det är viktigt att den är konsekvent: för mycket och den blir troligen korrekt, men svårläst, för att inte tala om vilken tid översättningen tar. Men om man är medveten om översättningsarbetets flöde och tar tid på sig i början, när flest frågetecken måste rätas ut, så reduceras antalet vägval under översättningsarbetets gång fram till slutskedet då man återigen måste arbeta långsamt, helt enkelt som en kvalitetsförsäkring. Det är först nu man ser om strategin har hållit, i ljuset av översättningen som helhet.

Ett *translation brief* kan underlätta starten av översättningen genom att ge tydliga ramar för översättningen. Men min tro är att det är översättarens personlighet som avgör översättningens karaktär, och arbetet i slutskedet som avgör kvaliteten.

6.2 Betydelsen av bakgrundskunskaper

Det jag bär med mig är också min bakgrund som journalist och många år med textredigering. Kanske inte helt oväntat för min del kändes detta som en bra bakgrund för en översättning som krävde ett mer aktivt handlande, som med Måltext 2. Delvis kan detta förklaras av att jag är van vid att bearbeta texter för publicering i tidningsform tack vare min bakgrund som journalist, men känslan av att i mångt och mycket ha fria händer gjorde att kreativiteten blomstrade. När jag fick idén att plocka ur allt som hade med hustyper från texten och lägga i en separat artikel kunde jag ge mig själv en klapp på axeln för en bra idé utan att behöva gå tillbaka till skopos för att kontrollera om det föll inom syftet. Sådana stora ingrepp i Måltext 2 var klart ägnade åt att uppfylla syftet med översättningen. Här finns kanske också en förklaring till varför flera av de gemensamma looparna inträffade i översättningens slutskede, som om det faktum att arbetet nästan var klart tvingade mig till en större noggrannhet och kontroll av arbetet i dess helhet, oavsett skopos. Som journalist är jag tvungen att stå för det jag skriver och ta ansvar för mina

ord. Som översättare känner jag samma ansvar och just slutskedets bearbetning av min egen översättning är ett arbetsmoment som jag känner igen från journalistiken.

6.3 Betydelsen av slutredigering

Slutredigeringsstadiet gav upphov till en del förändringar som dock inte gick att redovisa på samma sätt. Här såg jag hur jag ibland inte varit konsekvent. Exempelvis gällde detta för prepositioner när jag använt både *i Irland* och *på Irland*. Skillnaden är om Irland ska betraktas som en ö eller som ett land (*se* Språknämndens svar i samma fråga). När jag bodde i Irland sa jag alltid ”i”. När jag ibland guidade nordiska grupper så var det flera som påtalade att jag sa ”i Irland” och inte ”på Irland”. Att fortsätta använda prepositionen ”i” var därför ett medvetet val, även om den svenska normen ”på” kröp in i texten vid vissa tillfällen. Min facktextgranskare hade för övrigt ett påpekande om precis detta i/på och föreslog på eftersom Irland i hennes tycke mer var en ö än en stat under den aktuella tidsperioden. Jag känner det nästan som om jag gör en Venuti genom att låta irländarna behålla bilden av sin ö som en stat med mitt provokativa ”i Irland”.

De förändringar jag gjorde i slutredigeringen orsakade också loopar men de ingick inte i min undersökning. Framtida studier skulle kunna fokusera enbart på studiet av looparna under detta sista textbehandlingsstadium och vad som föranleder dem. Finns det kanske även här en viss rytm där flest ändringar görs i början och i slutet av en text? Är ändringarna skoposrelaterade? Vem som är den siste att lägga handen på en text före publicering skiljer sig åt mellan olika branscher och det är heller inte alltid som översättaren tillfrågas angående ändringsförslagen. Är dessa ändringar av oberoende part sådana att de kan hänföras till översättningens syfte eller kan denna sista kvalitetskontroll rentav motverka skopos? I förslagen från min facktextgranskare finns det exempelvis material för en sådan analys i en framtida studie.

Avslutningsvis kan jag konstatera att denna på många sätt icke trovärdiga översättningssituation, när jag sitter och översätter en och samma text men för två olika målgrupper med olika syften, också på många sätt är en situation jag känner igen från journalistiken. Speciellt som sportjournalist blev jag ofta ombedd av en tidning från motståndarlagets hemstad att skriva en artikel om matchen jag såg, men i detta fall för motståndarlagets publik. Jag såg matchen utifrån denna förutsättning men skrev min egen text först. Därefter skrev jag, med utgångspunkt från min egen text, en text för motståndarnas hemmapublik, anpassad med andra citat och ofta en annan syn på slutresultatet. Även här var det givetvis viktigt med en slutkontroll så att jag inte tappat bort vem jag skrev för. Det är med andra ord inte bara inom översättning det är viktigt med ett väldefinierat skopos.

7 SAMMANFATTNING

Med syftet som karta och kompass och med loopar för att korrigera kursen har jag visat på två sätt att avbilda originalet. Balansgången mellan att fylla ut målpublikens kulturella blottor och stryka det som för målpubliken är onödigt information är ingen lätt uppgift. Till min hjälp hade

jag inte bara ett utan två tydliga syften och med syftena som karta och kompass tog jag mig framåt efter vissa rekursiva steg tills jag hade två måltexter att leverera till två olika målpubliker – och jag kan fortfarande se författaren i ansiktet efteråt.

En generell slutsats som kan dras av mina översättningar är att början och slutet av en översättning kräver en större arbetsinsats och för kulturspecifika företeelser krävs det individuell bedömning av de enskilda fallen. En större förändring av funktionen gör att översättaren i mindre grad hänvisas tillbaka till skopos och källtext.

LITTERATURFÖRTECKNING

Källtext

VALANTE, M., 2008. "Ireland and Scandinavia in the ninth century: from gateway communities to central places". I: Valante *The Vikings in Ireland: Settlement, Trade and Urbanization*. Dublin: Four Courts Press (ss. 57-80).

Referenslitteratur

ALVING, H., 1979 (1935). *Isländska sagor*. Övers. Hjalmar Alving. Ny utg med nytt förord. Stockholm: Gidlund.

ALVING, H., 1978. "Laxdalingarnas saga". I: Alving, *Isländska sagor*. (ss. 187-367)

CAHILL, T., 1995. *How the Irish Saved Civilization: The Untold Story of Ireland's Heroic Role from the Fall of Rome to the Rise of Medieval Europe*. London: Hodder and Stoughton.

CRONIN, M., 2006. *Translation and identity*. New York: Routledge.

CRONIN, M., 2003. *Translation and globalization*. London: Routledge.

DE LEÓN, C. M., 2008. "Skopos and beyond: A critical study of functionalism." *Target: International Journal on Translation Studies* 20.1. 2008: ss. 1-28. Communication & Mass Media Complete.

DERRIDA, J., 2004. "What is a 'relevant' translation?". Övers. Lawrence Venuti. I: Venuti, *The Translation Studies Reader*. (s. 423-446).

DUFFY, S., 2000. *The Concise History of Ireland*. Dublin: Gill & Macmillan.

ENGLUND DIMITROVA, B., 2003. *Explicitation in Russian-Swedish translation: sociolinguistic and pragmatic aspects*. (Elektronisk). Tillgänglig:<
http://www2.tolk.su.se/Birgitta_Englund_Dimitrova/documents/englunddim.explic.pdf. (2003-07-20).

ENGLUND DIMITROVA, B., 2005. *Expertise and explicitation in the translation process*. Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins.

EVEN-ZOHAR, I., 2004. "The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem". I: Venuti *The Translation Studies Reader*. (ss. 199-204).

GROSSMAN, E., 2010. *Why translation matters*. New Haven Conn.: Yale University Press.

HARRISON, D. och SVENSSON, K., 2007. *Vikingaliv*. Stockholm: Natur och kultur.

HENRIKSON, A., 1992. *En skandinavisk historia*. Enskede; Vreta kloster: Srf; Lyss.

HENRIKSON, A., 1990. *Dansk historia*. Enskede: Tpb.

- HOUSE, J., 2009. "Moving across Languages and Cultures in Translation as Intercultural Communication". I: BUHRIG, K., HOUSE, J. och THIJE, J.D.T. (red), 2009. *Translational action and intercultural communication*. Manchester, UK ; Kinderhook, NY: St. Jerome Pub. (ss. 7-39)
- LINDQVIST, Y., 2002. *Översättning som social praktik : Toni Morrison och Harlequinserien Passion på svenska*. Stockholm, Sweden: Almqvist & Wiksell International.
- LINDVE, K., 2007. *A Study on the Artemis Fowl Series in the Context of Publishing Success*. (Elektronisk) Kandidatuppsats i engelska, Mälardalens högskola. Tillgänglig:<
<http://www.uppsatser.se/uppsats/b2bf6aea3c/>. Åtkomst: 2010-04-22.
- LINDVE, K., 2008. *Crime with Loss of Context: How the Translation Changed the Implied Reader of Åsa Larsson's The Savage Altar: Innocence Will Be Sacrificed*. (Elektronisk) Magisteruppsats i engelska, Mälardalens högskola. Tillgänglig:<
<http://www.uppsatser.se/uppsats/634ca203b5/>. Åtkomst 2010-04-22.
- MCCORMACK, J., 2000. *A story of Dublin: The people and events that shaped the city*. Dublin:Mentor.
- NEWMARK, P., 1998. *More paragraphs on translation*. Clevedon: Multilingual Matters.
- NEWMARK, P., 1996. *About translation*. Clevedon: Multilingual Matters.
- NORD, C., 2001. "Loyalty Revisited: Bible translation as a Case in Point". *The Translator*, 7. 2 (2001): ss. 185-202.
- NORD, C., 2005. *Text analysis in translation : theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. 2 uppl. Amsterdam: Rodopi.
- ODENSTEDT, B., 2000. *The history of English : a textbook for students*. Lund: Studentlitteratur.
- PALM, R., 2004. *Vikingarnas språk*. 2 uppl. Stockholm:Norstedts.
- PYM, A., 2010. *Exploring translation theories*. London: Routledge. (ss. 43-63)
- REISS, K., 2000. *Translation criticism : the potentials and limitations : categories and criteria for translation quality assessment*. Manchester; New York: St. Jerome; American Bible Society.
- REISS, K. och VERMEER, H.J., 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- TOURY, G., 1995. *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam ; Philadelphia: Benjamin.
- TOURY, G., (2004) "Norms in Translation". I: Venuti *The Translation Studies Reader*. (ss. 205-218).
- VALANTE, M., 2008. *The Vikings in Ireland : settlement, trade and urbanization*. Dublin: Four Courts Press.
- VENUTI, L., 2004. *The translation studies reader*. 2 uppl. London: Routledge.

- VENUTI, L., 1995. *The translator's invisibility: a history of translation*. London: Routledge.
- VERMEER, H.J., (2004) "Skopos and Commission in Translational Action,". I: Venuti, *The Translation Studies Reader*. (ss. 227-238)
- WILLIAMS, J. och CHESTERMAN, A., 2002. *The map : a beginner's guide to doing research in translation studies*. Manchester: St. Jerome.

Internetreferenser

- Arkeologisk ordbok*. York Archaeological Trust. Tillgänglig:<
<http://www.yorkarchaeology.co.uk/artefacts/glossary.htm#panch> (2010-05-03).
- Danmarks kungar*. Tacitus.nu. Tillgänglig:< <http://www.tacitus.nu/historisk-atlas/regenter/skandinavien/danmark.htm>. (2010-05-03).
- Early Kings of Norway: Chapter IX: King Olaf the Thick-set's Viking Days*. Northvegr Foundation. Tillgänglig:< <http://www.northvegr.org/lore/carlyle002/010.php>. (2010-05-03).
- Engelsk ordbok*. Nationalencyklopedin. Tillgänglig:< www.ne.se
- Heimskringla: Islänningasagor*. Projektet "Norrøne Tekster og Kvad". Tillgänglig:<
<http://www.heimskringla.no/wiki/Islänningasagor>. (2010-05-03).
- "I eller På Irland". Språknämnden: Veckans språkråd. Tillgänglig:
<http://www.spraknamnden.se/fragor/arkiv_sprakrad_03.htm#irland (2004-03-09).
- Irland*. Historiska museet, Stockholm. Källa: medeltidens ABC. Tillgänglig:<
<http://medeltidbild.historiska.se/medeltidbild/abc/artikel.asp?name=Irland>. (2010-05-03).
- Kaupang: Undersøkelsen*. Universitet i Oslo. Tillgänglig:< <http://www.kaupang.uio.no/>. (2004-10-22).
- Laxdæla saga*. Icelandic Saga database. Tillgänglig:< http://www.sagadb.org/laxdaela_saga. (2010-05-03).
- Nationalencyklopedin. Tillgänglig:< www.ne.se.
- Norstedts engelska ord. Tillgänglig: <<http://www.ord.se/>.
- Orkneyinger's Saga*. Northvegr Foundation. Tillgänglig:<
<http://www.northvegr.org/lore/orkney/>. (2010-05-03).
- Proz. Tillgänglig:< www.proz.com.
- Rimbert: *Life of Anskar, the Apostle of the North*, 801-865. Internet Medieval Sourcebook. Fordham University Center for Medieval Studies. Tillgänglig:<
<http://www.fordham.edu/halsall/basis/anskar.html>. (2006-12-10).
- Svenska Akademiens Ordbok (SAOB). Tillgänglig: <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>.
- Snorre Sturlassons komnungasagor*. Övers. Emil Olson. Tacitus.nu. Tillgänglig:<
<http://cornelius.tacitus.nu/heimskringla/>. (2010-05-03).

The Life of King Alfred: From A.D. 849 to A.D. 887. Online Medieval and Classical Library

Release #26. Tillgänglig:< <http://omacl.org/KingAlfred/part1.html>. (2010-05-03).

”Vad kallades norrmännen?” Läsarfråga i Populär Historia. Svar av Göran Hallberg.

Tillgänglig:< <http://www.nordicacademicpress.com/o.o.i.s?id=52&vid=191>. (2010-03-11).

”Vi bygger vikingahus”. Birka Vikingastaden: Strömma.se. Tillgänglig:<

<http://www.stromma.se/sv/Birka/ATT-GORA/I-vikingarnas-fotspar/>. (2010-05-03).

Viking Dublin: The Archaeological Evidence. Viking Network Ireland. Tillgänglig:<

<http://www.ncte.ie/viking/dubarch.htm>. (2010-05-03).

Stockholms universitet
106 91 Stockholm
Telefon: 08-16 20 00
www.su.se

Stockholms
universitet

Bilaga 1

Övriga Tabeller och Figurer

Tabell 7. Skopoi definierade för studiens två översättningsuppdrag.

<i>Skopos/ Översättningsuppdrag</i>	<i>Skopos I</i>	<i>Skopos II</i>
Vilken sorts översättning är det – karaktär, syfte?	Kapitel i en fackbok om arkeologi	Tidningsartikel i populärvetenskaplig tidskrift.
Vem är målpublik?	Arkeologi- och historieintresserade i åldrarna 25-55. Boken är en fackbok men ska vara ledigt skriven.	Historieintresserad allmänhet i åldrarna 25-75 med visst mått av bakgrundskunskap. Alla ska kunna följa med i det som står. Betona ny kunskap.
Finns det tidigare översättningar som berör denna text?	Ja, exempelvis isländska sagorna.	[Samma]
Finns det specifik terminologi att ta hänsyn till?	Ja, arkeologisk och historisk. Dessutom irländska uttryck och Ortsnamn.	Använd bara mer allmänt spridda begrepp. Ha en folkbildande inställning till fackuttryck.
Finns det bakgrundsmaterial som kan hjälpa översättaren?	Ja, i form av andra böcker om Irlands vikingahistoria, arkeologi, våra vikingars historia, artiklar från populärpress.	[Samma]
Övriga kommentarer	Eftersom vikingarna ses med en utanförståendes ögon i boken och inte som ”en av oss” och det är därför vi får en annan bild av dem, så försök att behålla detta.	Texten måste kortas för att fungera som en artikel. Onödiga referenser får tas bort. Författaren får stå för fakta i texten. Delar av texten kan förläggas till faktarutor.

Tabell 8. Analys av extratextuella faktorer efter Nords analyschema.

<i>Extratextuella faktorer</i>	<i>Skopos I efter textanalys</i>	<i>Skopos II efter textanalys</i>
Who?	Amerikansk historieprofessor samt andra forskare som citeras och författare till källtexter från exempelvis de isländska sagorna.	[Samma]
What for?	Kapitel i facklitterär bok.	Artikel i populärvetenskaplig tidning.
To whom?	Fackfolk intresserade av medeltidens historia i Europa.	Den historieintresserade allmänheten.
By which medium?	Bok som lånas på bibliotek eller återfinns på fackavdelning i väl sorterad bokhandel eller på internet.	Tidning som säljs i kiosk eller prenumereras på (lösnummer).
Where?	Medeltiden från vårt perspektiv med nutida analys.	Medeltiden från vårt perspektiv med nutida analys.
When?	Senare delen av 2000-talet samt medeltida källor.	Senare delen av 2000-talet samt medeltida källor.
Why?	Sammanställning för fullständig bild av skeendet inklusive korrigerings.	Erbjuda läsaren ett nytt, bredare perspektiv på en intressant del av historien.
With what function?	Korrigeras och breddas den vedertagna bilden som numera framstår som ofullständig. Fastslås vad som är fakta och vad som stödjer detta argument.	Informera och delvis underhålla läsaren, folkbildande syfte och ge en känsla av mervärde, man ska lära sig något nytt.

Tabell 9. Analys av intratextuella faktorer efter Nords analyschema.

<i>Intratextuella faktorer</i>	<i>Skopos I efter textanalys</i>	<i>Skopos II efter textanalys</i>
What subject matter?	Vikingatiden, mer specifikt på Irland och enbart det som rör bosättning, handel och stadsbyggande (se titeln på boken)	
What?	Arkeologiskt underbyggda fakta samt fakta från primärtexter som tillsammans ger en bild av vikingatiden på Irland. Ett enskilt kapitel omfattar inte alla aspekter i lika hög grad.	
What not? Är världsbilden den samma? Är de fakta som framställs i källtexten också fakta i måltexten? Vad ligger fördolt/är förutfattat?	Störst skillnad. Forskarna läser primärkällorna i översättning när de är av nordiskt ursprung. Referenser till Skandinavien omfattar ibland även Island. Den svenska bilden av Irland är inte alls lika detaljerad, många hänvisningar till irländska platser är för ospecifika. Namnen på medeltida gestalter kan också vara ”översättningar” snarare än de verkliga namnen.	Forskare inom området lär inte vara kända utanför fackidioterna på området.
What order?	Boken har det vanliga upplägget med kapitelrubrik och ingress, text med mellanrubriker men även sammanfattning på slutet. Den linjära linjen ska fungera att ha kvar. Fotnoterna placeras längst ner på varje sida. Bör kanske istället hållas sammanhängande?	Måste locka till läsning. Lyfta upp något från texten som citat? Fotnoterna-stryka helt? Faktaruta?
Using which non-verbal elements?	Citaten märks ut i avvikande stil. Fotnoterna likaså. Annars används inte fet/kursiv.	
In which words?	Namn på platser och personer, på forskare och källor är mycket frekventa.	
In what kind of sentence?	Långa meningar utan problematisk syntax. Troligen att delas upp på svenska. Ofta information först, tyngdpunkt förskjuts framåt.	Lättläst!
In which tone?	Saklig och med auktoritet. Angelägen om att belägga alla fakta med bevis.	Fängslande och kunnigt.

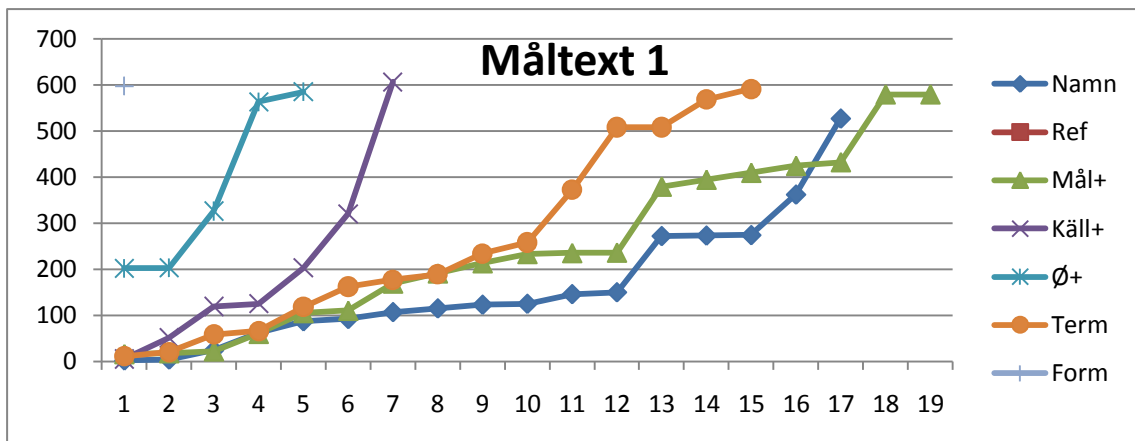
Tabell 10. Min översättningsstrategi för att sätta syfte framför källtext.

<i>Översättningsstrategi</i>	<i>Ursprungligt syfte</i>	<i>Skopos I</i>	<i>Skopos II</i>
Specifik textkategori	Fackbok	Fackbok	Tidskriftsartikel
Referenser	Som forskningsstudie. Fotnotssystem samt i löpande text.	Som forskningsstudie. Fotnotssystem samt i löpande text.	Författaren står för fakta och bara när det verkligen behövs dras underliggande studier in med referenser. Undvika fotnoter men lägga in en del i en faktaruta. Enbart referenser i löpande text.
Point of view	Utomförstående (från USA) som analyserar Irland och vikingarnas påverkan. Geografiskt fokus ligger på Irland. Vikingarna är de främmande. Författaren är personlig, använder ”jag” och ”vi”.	Utomförstående som ser på skeendet när vikingarna blev bofasta i Irland. Fokus ligger på vikingarna, men de ska ses med irländarnas ögon.	En annan del av vikingarnas historia. Syns genom vikingarnas ögon (huvudtexten) och, när det fungerar, genom en utomförståendes ögon (extra rutor, citat).
Narrator	Författaren och röster från källtexter	Författaren och röster från källtexter, i de fall de är av nordiskt ursprung – helst på ursprungsspråket	Författaren, men filtrerad genom en redaktör, och ursprungsrösterna.

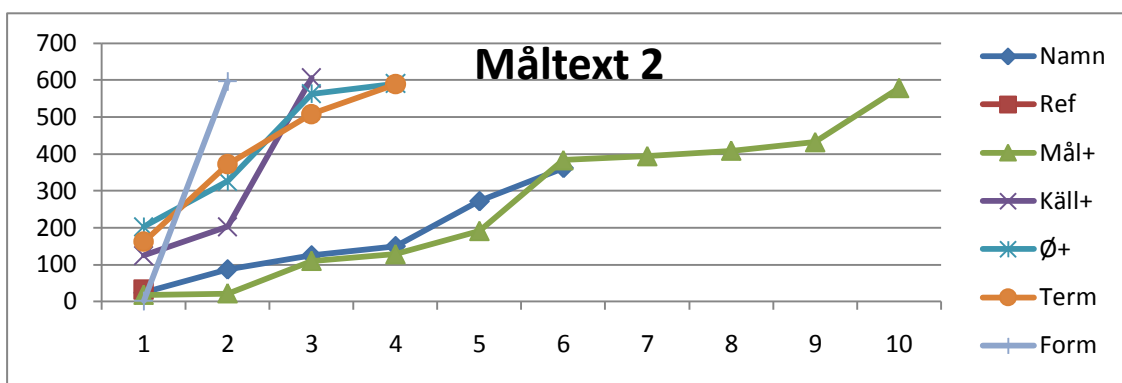
Tabell 11. Termanalys för källtexten.

<i>Term (från källtexten)</i>	<i>Källtext-exempel</i>	<i>Beskrivning</i>	<i>Måltextförslag</i>	<i>Alternativ</i>	<i>Källa</i>
“to accept evidence from the late sagas is a real barrier “	Laxdaela saga, Sagas (pl.)	Ordet <i>saga</i> har den isländska innebörden av berättelse, historisk eller fiktiv. Islänningasagor utspelas på 900-talet till år 1000. De skrevs ner på 1200- 1300-talet.	Laxdalingarnas saga. De isländska sagorna.	Isländskans titel: Laxdoela saga. Islänningasagor.	2010-04-21 Nationalencyklopedin • Lång. http://www.ne.se/lang/islänningasagor
“dates from excavations of Viking settlement in Dublin have been based solely on stratigraphy ”	Stratigraphy	Inom arkeologin är stratigrafi en viktig dateringsmetod, särskilt där djupa kulturlager förekommer. Metoden är ofta förenad med källkritiska problem	Stratigrafi	formationslära	2010-03-25 Nationalencyklopedin • Lång. http://www.ne.se/lang/stratigrafi
“similarly produced radiocarbon ninth-century dates ”	Radio-carbon-date	Kol-14-datering har inneburit ett mycket stort framsteg för flera vetenskaper, främst arkeologi och kvartärgeologi, eftersom man fått möjligheter att upprätta absoluta, dvs. årtalsfixerade, kronologier långt bakåt i tiden. Felkällorna är dock stora. Den bakre gränsen för vad som är möjligt att datera ligger på 30 000-70 000 kol-14-år.	Kol-14-datering	[inget alt.]	2010-03-25 Nationalencyklopedin • Lång http://www.ne.se/lang/kol-fjorton-datering
“were not always included in Wallace’s typology ”	typology	typologisk datering , arkeologisk dateringsmetod för att kunna ordna forntida artefakter med utgångspunkt från antagandet om ett nära samband mellan föremålets likhet och närhet i tid. Under 1900-talets första hälft kom metoden att brukas utöver sin egentliga bärkraft...	Typologisk datering	Helt strykas? – låter inte som en term	2010-03-25 Nationalencyklopedin • Lång http://www.ne.se/lang/typologisk-datering
“ Dendrochronological dates thus far have suggested that the last trees were felled for building no later than “	dendrochronological	Dendrokronologi är en dateringsmetod för årsexakt tidsbestämning av trä. Man mäter trädens årsringar.	dendrokronologi	Årsringsbestämning?	2010-04-21 Nationalencyklopedin • Lång http://www.ne.se/lang/datering/150905

<i>Term (från källtexten)</i>	<i>Källtext-exempel</i>	<i>Beskrivning</i>	<i>Måltextförslag</i>	<i>Alternativ</i>	<i>Källa</i>
“The heathens in Ireland”		lever efter en annan religion än den kristna (judiska mohammedanska); i sht om individ tillhörande ett folk med primitiv religion; om (individer av) ociviliserade l. halvciviliserade folk	hedning	vilde, barbar (Barbar enl. SAOB: allmän beteckning för folkslag som saknar (kristen) kultur.)	SAOB. http://g3.spraakdata.gu.se/saob/
“Horic, however, was a pagan ”		När man håller sig till andra religioner än kristendom, islam eller judendom.	Samma som ovan. Göra skillnad i texten?	Hedning? Otrogen? (fast det blir mer islam)	http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn?s=paganism
These houses were made from post-and-wattle construction	Post-and-wattle	The earliest (late 9th to early 10th century) houses at Coppergate were made of upright posts which formed the main wall posts and roof supports. Wattlework rods, usually willow, were woven horizontally around these and around intervening vertical stakes to make up the walls.	stolpar och flätverk	Pålar och flätverk (mindre vanligt enligt Google)	http://www.yorkarchaeology.co.uk/artefacts/glossary.htm#panch
quickly made the ‘ Northmen ’ feared everywhere/ by western Norwegian Vikings	The Northmen/the Norwegians	“När kung Ivar i Dublin avlidit 874, kallades han <i>rex nordmannorum</i> , ”nordmännens kung”, vilket troligen avser ”norrmän” och alltså inte den vid den tiden vanligare och vidare innebörden ”vikingar, män från Norden... För den vikingatida engelsmannen kunde <i>daner</i> vara liktydigt med ”nordbor”. Detsamma gällde bland frankerrikets invånare, till exempel i Normandie, för <i>normanner</i> ”nordbor”, medan östeuropéerna kallade skandinaverna för rus (förknippat med <i>Roslagen</i> , <i>Ryssland</i> och finska <i>Ruotsi</i> , ”Sverige”).”	nordmännen/norrmännen	[samma]	Från Populär Historia: http://www.nordicacademicpress.com/o.o.i.s?id=52&vid=191

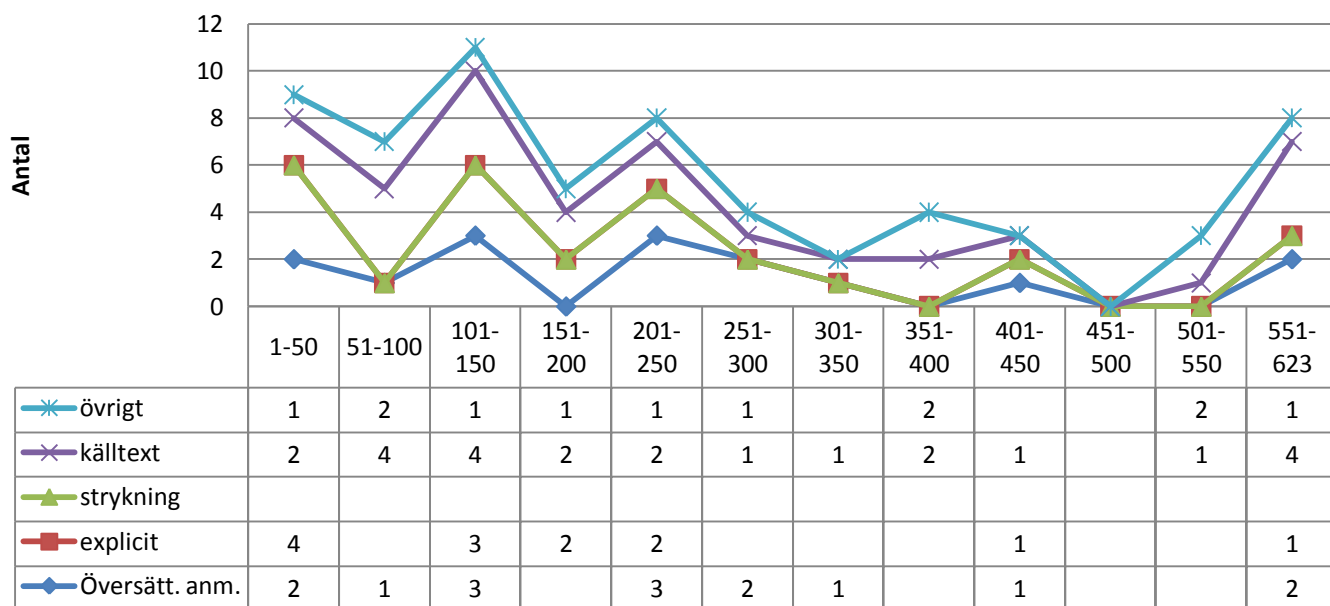

Figur 10. Utveckling över tid (segment) för antalet registrerade loopar för Måltext 1.

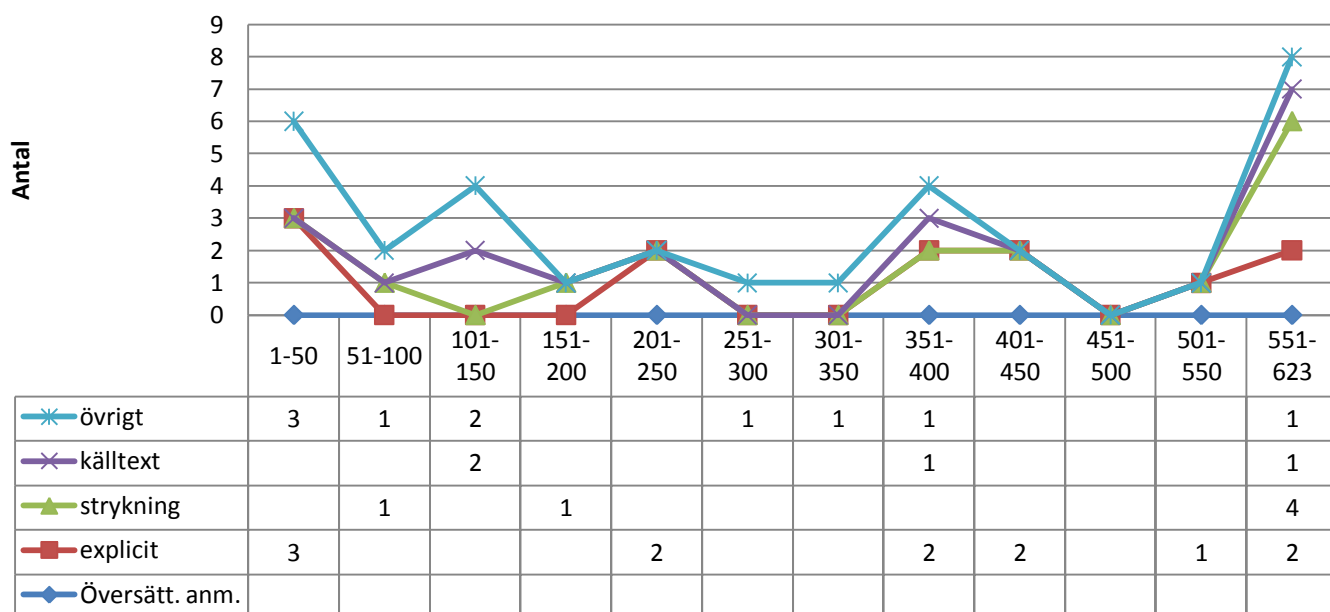

Figur 11. Utveckling över tid (segment) för antalet registrerade loopar för Måltext 2.

Måltext 1-lösningar

Måltext 2-lösningar

Figur 12. Lösningarna per segment och per måltext

Bilaga 2, 3 och 4

Källtext, Måltext 1, Måltext 2

Av copyright-skäl återfinns inte bilagorna i denna onlineversion.

Vänligen kontakta uppsatsförfattaren på:

info@klts.se

för upplysningar rörande Bilaga 2, 3 och 4.